MOST

ŠTVRŤROČNÍK PRE SLOVENSKÚ KULTÚRU
QUARTERLY FOR SLOVAK CULTURE

AP58
.S53 Mg
v.1

CLEVELAND, OHIO, U. S. A.

ROČNÍK (VOL.) I. 1954 ČÍSLO (NO.) 1.

SK
RS

INDIANA UNIVERSITY LIBRARY

MOST

Štvrťročník pre slovenskú kultúru

Quarterly for Slovak Culture

Vychodí štyri razy do roka

Rediguje
MIKULÁŠ ŠPRINC

Predplatné na štyri čísla $5.00

Vydavateľ: SPRÁVA KULTÚRNEHO FONDU PETRA J. JURČÁKA.
Predseda REV. JÁN J. LACH.

Adresa redakcie: MIKULÁŠ ŠPRINC, 2900 East Boulevard, Cleveland, Ohio, U. S. A.

Adresa administrácie: MOST, 2006 Schrage Avenue, Whiting, Indiana, U. S. A.

OBSAH

Mikuláš Šprinc: Na cestu — 1

Dr. František Hrušovský: Medzi Amerikou a Slovenskom — 4

Andrej Žarnov: Slovenský žiaľ — 10

Dr. Jozef Mikuš: Politická sloboda podmienkou napredovania Slovákov — 13

Miloš K. Mlynarovič: Nový Eliáš — 18

Jozef C. Hronský: Keď ospevovali Soňu — 19

Rudolf Dilong: Nostalgia — 23

F. Hrušovský: Sto rokov od narodenia Dr. Jozefa Škultétyho — 26

Dr. Štefan Náhalka: Náboženské položenie na Slovensku — 27

Karol Strmeň: Kráľ koncentrákov — 31

M. Šprinc: Nad zlomeným perom Karola Sidora — 33

Poznámky (Knižná produkcia na dnešnom Slovensku, Preherodesovaný Herodes, Dr. Andrej Mráz sa priznáva, Chceli zvečniť svoju slávu, Slovenské pohľady, O takzvanej katolíckej moderne) — 35

Knihy (Naše generačné otázky, Óda vlasti, Veľká splátka na starý dlh, Anglicky o Slovensku, Osud a víťazstvo, Slovanská Bratislava, Čo po komunizme? Zodpovednosť Západu, Trpiaca Cirkev, Plač nad tancom) — 39

Zaznamenávame — 46

Prebrať, odtlačiť celé články alebo básne z MOSTU možno len s povolením redakcie. Pri citovaní menších čiastok musí sa uviesť presne prameň.

ROČNÍK (VOL.) I. **MOST** ČÍSLO (NO.) 1.

NA CESTU

NEMÁME miesta na obšírne programové vyhlásenie, aké by bolo azda na mieste v nástupnom čísle nového časopisu. MOST *vychádza v čiernych rokoch slovenského národa, keď na jeho koreň priložili sekeru a pretínajú jeho životné tepny; keď surovým terorom vytrhujú mu jeho osobitné kresťanské a slovenské srdce; keď bezohľadne nivočia všetko, čo tvorilo vyše tisícročný obsah jeho dejín; keď chcú nahradiť toto srdce bohapustým mechanizmom, poháňaným iba strachom.*

Komunizmus nivočí Slovensko nielen hospodársky, ale aj mravne a kultúrne. Zapriaha do svojich služieb každý duchovný prejav. Siahol na vieru národa, siaha aj na jeho kultúru, presiaknutú touto vierou. Kultúrni tvorcovia na dnešnom Slovensku sú len tlampáčmi Marxa, Lenina a Stalina a nadžgávajú komunizmom aj myseľ národa. Slovenskí spisovatelia a kultúrni pracovníci, ktorí držali ruky na tepnách národa, a napájajúc svoju tvorbu z čistých prameňov kresťanských a slovenských, určovali charakter slovenskej kultúry, jej farbu, jej slovenskú osobitosť, sú dnes umlčaní, znemožnení a bezmocne sa musia prizerať, ako komunizmus przní dušu národa.

Mnohí poprední slovenskí spisovatelia a kultúrni tvorcovia sa zachránili útekom z krvácajúcej vlasti a žijú dnes v slobodnom svete Západu. Nezpretrhali sväzky so svojou rodnou postaťou. Uvedomujú si, že musia zasiahnuť do tohto ničivého duchovného zápasu, ktorý sa na dnešnom Slovensku krvavo odohráva vo väzniciach a koncentrákoch, a nekrvavo na bojiskách slovenských sŕdc. Chcú i za hranicami tvoriť a svojou tvorbou vydať svedectvo o duchovnej a mravnej výške svojho národa, ktorý bojuje o svoje základné ľudské práva, o svoju štátnosť a čestné miesto v rodine slobodných národov.

MOST *chce byť ich tribúnou, tlmočníkom ich ľudského a umeleckého vyznania; chce byť časopisom zdravej slovenskej duchovnosti, budovaný na základoch kresťanského humanizmu.*

Nazvali sme ho MOSTOM *preto, aby spájal slovenských tvorcov medzi sebou, aby sa klenul medzi nimi a Slovenskom, aby bol spojivom medzi ním a západnou kultúrou, ku ktorej Slovensko patrí svojím dejinným vývinom, svojimi kresťanskými a národnými tradíciami. Chce viesť ponad čiernu priepasť prítomnosti do jasnej a slobodnej budúcnosti. Chce byť pestovateľom a strážcom tých kresťanských a slovenských kultúrnych hodnôt, bez ktorých slovenské dejiny nemaly by a nebudú mať smyslu.*

MOST *chce byť viditeľnou stopou, živým svedkom slovenskej tvorivosti a kultúrnej výšky; chce byť kladným dôkazom, že v rokoch komunistického násilenstva a indoktrinácie slobodní slovenskí tvorcovia nestratili hlavu a srdce; že mali odvahu tvoriť na základoch kresťanských a slovenských; že nemlčali, keď komunizmus vytrhúval jazyk národu; že bránili na svojom poli posvätné bašty kresťanstva a slobody; že zlo nazývali zlom; že nevyjednávali s jeho pachateľmi; že volili radšej biedu vyhnanstva, ale sa nepredali.*

MOST *nie je a nechce byť časopisom nejakej skupiny a jeho stránky chcú byť otvorené všetkým zdravým hodnotám, nech ich vytvoril ktokoľvek a kdekoľvek. Nijaké sektárstvo politické alebo kultúrne nebude mať v ňom miesta. Meradlami* MOSTU *musia byť vecná hodnota a základné zladenie s kresťanskými a slovenskými zásadami. V tomto širokom svetonáhľadnom rámci nech je šíra sloboda rôznosti a zdravého individualizmu.*

Pri skromných vydavateľských možnostiach budeme sa musieť obmedzovať na veci podstatné, súvisiace s našou duchovnosťou. Vážne a zodpovedne chceme v MOSTE *vytvárať mravné a kultúrne hodnoty, na ktorých a z ktorých započne raz Slovensko prácu na svojom znovuzrodení.*

Komunizmus môže zničiť každú viditeľnú pamiatku kresťanskej a slovenskej duchovnosti. Ale MOST *a ľudia soskupení okolo neho môžu byť aspoň sviecou ak nie majákom nádeje, že nie je všetko stratené; že pod slobodným slnkom Západu žije ďalej a rastie zo svojich zdravých koreňov slobodná slovenská kultúra. Tým ale, ktorí dnes zámerne pod ochranou po-*

litickej moci búrajú základy kresťanstva a slovenskej kultúry, bude MOST *pripomínať rečou jednoznačnou, že nezabili svedomie národa; že zaznamenávame ich šialenstvo a zaraďujeme jeho výplody tam, kde patria: do skladu tragických ľudských omylov; že ich sledujeme, že budeme sústavne strhúvať ich znetvorené červené masky.*

Toto prvé číslo MOSTU *venujeme svetlej pamiatke nebohého Petra P. Jurčáka, spisovateľa slovenského pôvodu, ktorý za svojho života príkladne pracoval na rozširovaní slovenskej kultúry v Amerike, na oboznamovaní sveta s výtvormi slovenského ducha.*

MOST *vychádza za finančnej podpory Kultúrneho fondu Petra P. Jurčáka. Tento fond založil a o jeho zveľadenie sa stará Rev. Ján J. Lach, známy milovník a podporovateľ slovenskej kultúry. Jemu i všetkým známym a neznámym dobrodincom tohto fondu redakcia i spolupracovníci* MOSTU *vyslovujú úprimnú vďaku za vzácne porozumenie a za možnosť uverejňovať plody svojho umu a srdca.*

Pri tejto príležitosti myslíme aj na slovenských exulantov, roztratených po šírom svete a chceli by sme, aby MOST *spájal aj ich vo viere v slovenskú kultúru a v konečné víťazstvo kultúrnosti nad barbarstvom a násilenstvom. Kultúra a jej hodnoty nie sú pre nás len sviatočnými záležitosťami, ale každodennou stravou srdca a duše. Kiežby v hlasoch* MOSTU *počuli ozveny otčiny, jej spisovateľov a kultúrnych tvorcov. Kiežby sme si vypestovali pocit osudovej spolupatričnosti a zodpovednosti ponad všetku prípadnú rozdielnosť v názoroch na každodenné otázky nášho exilu. Sú iba dve možnosti: alebo ostať v spojení s otčinou a s jej duchom, vyjadrujúcim sa v slovenskej kultúre, alebo zahynúť kultúrnym smädom na dlhých a príkrych cestách nášho vyhnanstva.*

Nastupujeme teda v mene Božom; bez veľkého kriku a siláctva. Veríme, že i najskromnejší ale hodnotný kultúrny skutok je viac, ako mnohé reči. Veríme v Boha, vo večné hodnoty kresťanstva, v právo a slobodu človeka; v právo a slobodu nášho národa a v slobodu umeleckej tvorby. Sme proti každému násilenstvu či už v politike alebo v kultúre. Pokorne prosíme Boha, aby žehnal našu spoločnú kultúrnu robotu.

MIKULÁŠ ŠPRINC,
redaktor.

MEDZI AMERIKOU A SLOVENSKOM

DR. FRANTIŠEK HRUŠOVSKÝ

MYŠLIENKY, ktoré chcem v tomto článku nadhodiť, zaujaly moju pozornosť pri úvahách o minulosti a prítomnosti Slovákov v Amerike a o ich vzťahu ku Slovensku. Predpokladám, že i v takejto nerozvedenej forme a v nesúvislom podaní môžu vzbudiť záujem každého, kto sa vážne zamýšľa nad otázkami našej emigrácie a vidí v nej dôležitý zjav nášho dejinného osudu.

Kto mal príležitosť študovať vývin slovenského života v Amerike, a kto sa usiloval poznať rozsah, podstatu a silu rozličných vzťahov medzi americkými Slovákmi a ich starou vlasťou, narazil na toľko otázok, že na ich spracovanie a náležité predstavenie bolo by potrebné obsiahle dielo. V krátkom článku, ktorý je určený pre časopis skromného rozsahu, možno podať len prehľadné načrtnutie niektorých otázok, ktoré majú pre zhodnotenie týchto vzťahov podstatný význam.

Skutočnosťou základnej dôležitosti je predovšetkým počet Slovákov, ktorí opúšťali svoj rodný kraj a hľadali novú vlasť v Amerike. Pravda, bolo by treba poznať nielen príčiny, ktoré Slovákov nútily vysťahovať sa do Spojených Štátov, ale bolo by treba podľa možnosti čo najpresnejšie zistiť, ktorá príčina v akom rozsahu hrala pri tom rozhodujúcu úlohu. Všeobecný výpočet rozličných dôvodov, časove, miestne a ináč bližšie neurčených, nemôže viesť k spoľahlivým záverom. Takú istú dôležitosť má aj chronologická stránka vysťahovalectva, ktorá jednotlivé fázy tohto prúdu uvedie do prirodzených súvislostí s hospodárskymi, sociálnymi a politickými pomerami na Slovensku a s vývinovými stupňami slovenského života v Amerike.

Bez toho, aby sme sa púšťali do podrobnejšieho rozboru všetkých týchto otázok a s nimi spojených zjavov, berieme do povahy len samotnú skutočnosť, že za posledných 80 rokov z najrozličnejších príčin vysťahoval sa zo Slovenska a osadil sa v Spojených Štátoch pomerne veľký počet Slovákov. Aký veľký je počet slovenských prisťahovalcov v Amerike, nikdy sa nedalo presne zistiť. Aj to malo viac príčin, ktoré nebudeme uvádzať. Všeobecne sa uznáva, že do Ameriky vysťahovala sa približne jedna tretina slovenského národa, a často sa tvrdí, že v Spojených Štátoch žije asi milión Amerikánov slovenského pôvodu. Aj tu môžeme nechať stranou otázku, do ktorého pokolenia a do akých príbuzenských vzťahov možno niekoho pokladať za Amerikána slovenského pôvodu. Uspokojíme sa s tým, že podľa triezvych odhadov, založených na viacerých skutočnostiach, a potvrdených s niekoľkých strán, v Spojených Štátoch žije asi milión občanov, ktorých slovenský pôvod je nepochybný.

V každom prípade je to počet pomerne veľký. Tým väčší, keď uvážime, že predstavuje približne tretiu čiastku slovenského národa.

Keby všetci Slováci, ktorí sa vysťahovali do Ameriky, boli ostali na Slovensku, bol by slovenský národ, žijúci na pôde svojej odvekej domoviny, dnes početne silnejší a biologicky mocnejší. Ale takéto úvahy nie sú na mieste, pretože v pomeroch, aké na Slovensku boly, nebolo podmienok, aby celý prirodzený prírastok slovenského národa mohol ostať a vyžiť doma. Naopak, boly mnohé a vážne príčiny, ktoré Slovákov priam hnaly do sveta. Keby sa Slováci neboli sťahovali do Ameriky, bol by sa musel nadbytok obyvateľstva Slovenska sťahovať inde, najmä do rozličných čiastok starého Uhorska, a životná sila slovenského národa bola by sa takto podlamovala v miere ešte nebezpečnejšej. Na jednej strane bol by sa zastavil početný vzrast Slovákov, a na druhej strane bol by zo stratenej slovenskej krvi vzrastal počet Maďarov. Slovenskí vysťahovalci nikde by neboli našli také životné podmienky, aké našli v Amerike, a nikde neboli by mohli tak dlho zachovať svoju slovenskosť, ako si ju zachovali v Spojených Štátoch. A odnikiaľ nemohli mať taký účinný a mnohonásobný vplyv na vývin osudu slovenského národa, ako mali z Ameriky.

Bolo by veľmi zaujímavé sledovať všetky tie postupné zmeny, ktorým podliehali Slováci po príchode do Ameriky. Hoci vplyv amerického prostredia na prisťahovalcov nebol vo všetkých prípadoch rovnaký, jednako možno ho celkove charakterizovať asi takto:

1. Slovenskí prisťahovalci, i keď sa museli v prvých rokoch svojho pobytu v Amerike boriť s mnohými nepredvídanými prekážkami, pri svojej povahe, pracovitosti a skromných životných nárokoch dosiahli v Spojených Štátoch podmienky takého hmotného blahobytu, akého by sa v starom kraji neboli dopracovali.

2. V demokratickom ovzduší amerického života nadobudli nielen ľudské sebavedomie, ale i vysoký stupeň slovenského povedomia. Toto slovenské povedomie sa postupnou organizáciou slovenského života v Amerike stále prehlbovalo a pevne udržovalo.

Slováci prichodili do Ameriky bez hmotných prostriedkov a ich prvou povinnosťou bolo splatiť dlh za cestu. Nemali vyššieho vzdelania, lebo v starom kraji ho nadobudnúť nemohli a v Amerike len máloktorí mohli si ho získať návštevou večerných škôl a súkromným študovaním. Pretože prichodili pomerne v mladom veku, nemali ani dosť životných skúseností a museli k nim prísť v cudzom svete. Navyknutí už v rodnom kraji na tvrdosť životného boja, s odvahou prebíjali sa cez ťažkosti a s nekonečnou trpezlivosťou vedeli čakať na zlepšenie svojho postavenia. Soskupovali sa v strediskách, kde bolo viac pracovných príležitostí a možnosť zárobkov. Po prvý raz v živote stretali rodákov z rozličných krajov Slovenska a hovoriacich rozličnými nárečiami. Dlho zachovávali zvyklosti a spôsoby, čo si priniesli z rodnej dediny a len pomaly, opatrne a s rozvahou prispôsobovali sa tlaku nového prostredia. I tu sa ukázalo, že povaha slovenského človeka je odolnejšia ako povaha príslušníkov iných národov.

Napriek všetkým ťažkostiam, na ktoré narazili a s ktorými dlho museli sa boriť, postavili sa na vlastné nohy, a i ako jednotlivci i ako organizované skupiny dosiahli v Amerike takých úspechov, že to vzbudzuje zaslúžený obdiv. Tieto úspechy môže oceniť len ten, kto pozná cesty, po ktorých museli slovenskí prisťahovalci ísť, aby sa k nim dostali. Slovenskí prisťahovalci mali azda menej podnikavosti, ale zato mali viac nezlomnej húževnatosti.

Prostredie, z ktorého slovenskí prisťahovalci vyšli, bolo veľmi skromné a v ich pamäti udržovaly sa spomienky na mnohorakú biedu, ktorá ztrpčila roky ich mladosti, prežité v rodnom kraji. Jednako mnohí chceli sa čím skôr vrátiť a mali úmysel ostať v Amerike len dotiaľ, kým si zarobia toľko, koľko budú potrebovať na zaistenie svojho lepšieho postavenia v rodnej dedine. Okrem nepatrných výnimôk ostali v stálom spojení so Slovenskom, čiže so svojou rodinou a s malým svetom svojho rodiska. Ale v Amerike začali si uvedomovať, čo je Slovensko ako osobitná krajina a aké je jeho postavenie pod cudzou nadvládou. Ba naučili sa rozmýšľať aj o tom, aký by mal byť život slovenského národa v starom kraji podľa amerického príkladu.

Vývin, ktorý prekonalo prvé pokolenie slovenských prisťahovalcov v Amerike, bol veľmi složitý a zaujímavý a zasluhoval by dôkladného spracovania.

Mnohí zo slovenských prisťahovalcov po niekoľkoročnom pobyte v Amerike naozaj vracali sa na Slovensko. Prinášali si úspory, ktoré im umožnily vyplniť túžbu po samostatnejšom hospodárskom postavení. Iní ostali v Amerike, ale všetky úspory posielali rodine na Slovensko a svoj návrat odkladali na neskorší čas. Keby sa dala aspoň približne vypočítať suma, ktorá sa takto dostala do slovenských dedín, mali by sme jasnejšiu predstavu, akú finančnú pomoc dostalo Slovensko z Ameriky. Vtedy mohli by sme odhadnúť, ako sa upevnilo hospodárske postavenie slovenského národa v starom kraji. Emigrácia na jednej strane oslabovala Slovensko, lebo odčerpávala jeho životnú silu, uvoľňovala sväzok slovenského národa s krajinou jeho predkov a zdržovala jeho budúci vzrast. Ale na druhej strane práve emigrácia do Spojených Štátov posilňovala postavenie slovenského národa na Slovensku a upevňovala jeho spojenie s pôdou domoviny. Každý dom, ktorý dostal novú strechu, každá nová stavba, ktorá pribudla v slovenskej dedine, každé jutro zeme, ktoré bolo možné vykúpiť z neslovenských rúk a pripojiť ku slovenskému gazdovstvu, to všetko prispievalo na rozšírenie vlastníckeho práva slovenského národa na slovenské územie. Tento proces bol vzhľadom na vlastnícke pomery na

Slovensku mimoriadne dôležitý a v Amerike zarobené peniaze hraly v ňom veľmi vážnu úlohu.

Ale Slováci, ktorí sa z Ameriky vracali na Slovensko, prinášali do svojich rodných dedín okrem hmotného kapitálu aj bohatý kapitál mravný, ktorý pre posilnenie a rozvoj slovenského národného života bol azda ešte dôležitejší. Sebavedomí slovenskí Amerikáni z demokratického prostredia Spojných Štátov prinášali si aj osobné sebavedomie a prebudený národný cit, vypestovaný ďaleko od rodného kraja. Tento zjav čoskoro zbadaly uhorské úrady a značnú pozornosť venovala mu aj vláda, ktorá podnikala kroky, aby vývin slovenského života v Amerike rozkladala, a aby jeho prúd usmerňovala v duchu uhorského vlastenectva.

I keď nechceme tento vplyv slovenskej Ameriky na vývin slovenského národného života v starom kraji preceňovať, dopustili by sme sa chyby, keby sme podceňovali rozličné formy tejto ozveny po slovenských dedinách a mestečkách, kde sa tento vplyv badateľným spôsobom uplatňoval. Podobné štúdium konkrétnych prípadov by ukázalo, ako ďaleko tento odraz amerických zásad slobody a demokracie prenikal a aké účinky v miestnych pomeroch vyvolával.

Mnohí zo Slovákov, ktorí sa vrátili z Ameriky, ostali doma. Pretože cítili pevnejšiu pôdu pod nohami, znova sa vžili do prostredia rodného kraja a boli spokojní. Ale mnohí už nemohli si zvyknúť a vžiť sa do pomerov v rodisku, ktoré sa v čase ich neprítomnosti zmenilo práve tak, ako sa zmenili i oni sami. Nevedeli si odvyknúť od životných spôsobov, aké si osvojili v Amerike, a preto do istej miery sklamaní vybrali sa znova do Spojených Štátov. Ale ľudia, ktorí sa necítili doma na Slovensku, nevedeli nájsť teplý domov ani v Amerike. Boly to prípady zriedkavejšie, ale s hľadiska vysťahovaleckej psychologie veľmi zaujímavé.

Veľká väčšina Slovákov, ktorí raz prišli do Ameriky a nadobudli občianstvo Spojených Štátov, videli v tejto krajine skutočne svoju novú vlasť. Rodina, ktorú si založili v Amerike, pripútala ich s konečnou platnosťou k novej domovine. I keď sa poniektorí z nich vybrali na Slovensko, lebo chceli ešte vidieť svojho otca alebo matku, pobudli krátky čas v rodnej dedine, ponavštevovali príbuzných a priateľov z mladosti a vracali sa navždy zpiatky za svojou rodinou do Ameriky. kde prežili väčšiu čiastku svojho života.

Rodinné sväzky hraly dôležitú úlohu v slovenskej emigrácii. Mladí Amerikáni slovenského pôvodu, ktorí sa narodili a vyrástli v Amerike, boli a sú v prvom rade Amerikáni. Ale sú i deťmi svojich rodičov a vnukmi svojich starých rodičov. Príbuzenské sväzky medzi jednotlivými pokoleniami sú veľmi mocné. Život slovenskej rodiny v Amerike mohol by byť predmetom osobitnej úvahy. Takáto štúdia vrhla by zaujímavé svetlo na mnohé otázky slovenského života v Amerike a na vývin vzťahu amerických Slovákov k starému kraju. Takéto štúdium by potvrdilo, že slovenskí prisťahovalci okrem iných dôvodov i preto stali sa dobrými občanmi Spojených Štátov, lebo v slovenských rodinách udržaly sa mravné zásady príbuzenských sväzkov.

Hoci Slováci boli a sú takto pripútaní k Amerike a sú dobrými občanmi Spojených Štátov, jednako neprestali myslieť na Slovensko a mali živý záujem o osud slovenského národa v starom kraji.

To pokolenie amerických Slovákov, ktoré prišlo zo Slovenska a malo účasť na budovaní organizovaného slovenského života v Amerike, celým srdcom srástlo s Amerikou a s celým srdcom ostávalo v spojení i so Slovenskom. Najdokonalejším príkladom takéhoto amerického Slováka je veľká osobnosť Štefana Furdeka, ktorý v rovnakej miere vedel milovať veľkú a slobodnú Ameriku i svoj zotročený národ na Slovensku. Odlesk veľkého Furdekovho ducha nájdeme nielen u vedúcich osobností jeho pokolenia, u jeho súčasníkov, ktorí tiež prišli zo Slovenska, ale aj u mnohých predstaviteľov pokolenia nasledujúceho, ktoré vyrástlo už v Amerike. I dnes sú medzi Amerikánmi slovenského pôvodu mužovia i ženy, ktorí vynikajú čnosťami príkladných amerických občanov a pritom sú hrdými potomkami slovenského národa. Títo ľudia mohli mať a môžu mať rozličné povahové nedokonalosti a ľudské slabosti, ako ich môže mať každý človek, ale mali vždy taký vrelý záujem o osud slovenského národa, nadobudli takú znalosť slovenského života a preukázali slovenskej veci také služby, že si zasluhujú úprimnú úctu každého Slováka. Kto čolen trochu pozná osobnosti slovenského života v Amerike, môže si soznam takýchto Amerikánov slovenského pôvodu sostaviť sám.

Ale Štefan Furdek nemal spolupracvoníkov a nasledovníkov len v radoch duchovnej a svetskej inteligencie, ktorá mala vedúce postavenie v živote amerických Slovákov. Ten istý duch prenikal stovky a tisíce slovenských rodákov, ktorí v užšom kruhu svojich osád a spolkov drobnou prácou pomáhali uskutočňovať program slovenského života v Amerike a svojou obetavosťou dokazovali svoj živý vzťah k slovenskému národu. Títo obetaví nadšenci, často neznámi širšej verejnosti, naplnili programové heslá obsahom a pomáhali budovať aj hmotný základ činnosti veľkých amerických organizácií a ich rozličných akcií v prospech Slovenska. Len ten, kto sa presvedčil, s akými ťažkosťami sú takéto akcie spojené, vie spravodlivo oceniť zásluhy týchto drobných robotníkov, ktorí s takým zápalom pracovali za veľkú vec slobody slovenského národa.

Až keď si všetko toto uvedomíme, pochopíme v pravom svetle význam rozličných zásahov amerických Slovákov do vývinu slovenského národného, politického a kultúrneho života v starom kraji. Americkí Slováci sami pri prudkom tempe amerického života a pri svojich mnohorakých starostiach nestihli tieto svoje akcie zhodnotiť a spracovať. Vo svojich početných prácach, venovaných dejinám amerických Slovákov, poukázal na ne a zdôraznil ich význam najmä Konštantín Čulen. Ale i dnes, po záslužných Čulenových prácach, cítime potrebu monografického spracovania jednotlivých podnikov, pomocou ktorých americkí Slováci tak účinne zasahovali do slovenského života v starom kraji. Takéto podrobné štúdie umožnily by nám vidieť, aký hlboký, živý a vrelý bol pomer amerických Slovákov k Slovensku, a aké čestné miesto patrí im v dejinách slovenského národa. Či každá akcia amerických Slovákov v prospech Slovenska mala taký úspech, ako sa od nej očakávalo, je iná otázka. Ale v nijakom prípade nemožno tieto akcie nezodpovedným spôsobom podceňovať a znevažovať.

Nikoho nesmie prekvapovať, ak na amerických Slovákov v ich pomere k Slovensku doľahla akási únava. Príznaky tejto únavy sú badateľné, ale bolo by nemiestne odsudzovať tých, čo sú unavení. I tento zjav má svoje príčiny a treba ich poznať a chápať, aby sme mohli spravodlivo súdiť. Zato i dnes ešte majú americkí Slováci záujem o osud Slovenska a nezabúdajú na svoj vzťah k národu, z ktorého vyrástli, od ktorého museli sa odtrhnúť a s ktorým jednako sú mnohonásobnými sväzkami spojení.

Mnoho rozličných skutočností musíme mať pred očami, ak chceme vedieť, čo môže a čo nemôže Slovensko dnes od Amerikánov slovenského pôvodu očakávať. Ušetrili by sme si nejedno sklamanie a vyhli by sme všelijakým trpkostiam, keby sme sa zbavili svojich falošných predstáv o Amerike a keby sme aj život amerických Slovákov neposudzovali podľa vlastných, často bezzákladných fantázií.

Americkí Slováci dali Slovensku mnoho. Azda viac, ako dali Amerikáni iného pôvodu svojim národom a svojim materským krajinám v starom kraji.

Oživujúci vplyv na amerických Slovákov bude mať obnovenie štátnej samostatnosti Slovenska. Sloboda slovenského národa za dlhý čas bola a i dnes je najhlbšou túžbou amerických Slovákov. V práci za dosiahnutie tohto cieľa sa vyčerpávali a boli by šťastní, keby sa presvedčili, že ich námahy a obete neboly márne. Tragický pád Slovenskej republiky cítili i ako svoje vlastné pokorenie, a bezohľadné výčiny takzavnej ľudovej demokracie urážajú ich demokratický cit a posilňujú ich v nesmieriteľnom odpore proti všetkým nepriateľom slovenskej slobody. Ako občania slobodnej Ameriky chcú byť sebavedomými potomkami slobodného slovenského národa, ktorý žije vo vlastnom štáte a pod vlastným menom vystupuje pred tvárou sveta. Tak ich vychovala krajina, ktorú prijali za svoju vlasť. Tí, čo smýšľajú ináč, sú síce občanmi Spojených Štátov a hovoria i o svojom slovenskom pôvode, ale nepochopili ani jedno ani druhé.

Starší Amerikáni slovenského pôvodu chcú sa tejto veľkej dejinnej udalosti dožiť, aby mohli spokojne umrieť. Následkom technického zdokonalenia a zrýchlenia dopravy Amerika priblížila sa k Europe a slovenská Amerika priblížila sa k Slovensku. Táto okolnosť bude mať za následok, že i nové pokolenie Amerikánov slovenského pôvodu bude chcieť navštíviť krajinu, z ktorej prišli ich predkovia.

Medzi Amerikou a Slovenskom sú mnohonásobné vzťahy. Tieto vzťahy sa do istej miery zmenia, ale sa i rozšíria a prehĺbia, keď Slovensko, nateraz zaplavené nenávistnou protiamerickou propagandou, samo bude rozhodovať o svojom pomere a svojich stykoch s krajinou, ktorej dalo tretinu svojej krvi a ktorá už i pre túto príčinu bola Slovensku vždy blízka.

◆ ◆ ◆

SLOVENSKÝ ŽIAĽ

ANDREJ ŽARNOV

**Z vlčieho hniezda stalinského mieru,
z ostatnej hrôzy jeho obrancov,
oponou hraníc prevŕtal som dieru
za tvrdou kôrkou rodných vyhnancov,
v úzkostnom srdci pašujúc len vieru,
poslednú mincu z kraja trestancov,
z krajiny síz a hrobového smieru
cez svorku drábov, psov a financov.**

**S bôt som si striasol poníženie prachu,
vyrovnal šiju z kŕčov pokory,
a hľadel zpiatky po šírinách strachu
tam do ďaleka, až ta pod hory,
kde z blčiaceho súmračného nachu
po strechách padal oheň na dvory,
a ja som stál a cítil závan pachu
sťa zo zhorenísk tiahnuť cez bory.**

**Bezmocne stál a pozeral som zpiatky,
nemý jak balvan v starom cmiteri,
jak vydedenec zhavranelej matky,
tiahnuci s prázdnou dlaňou od dverí,
a hluchom lesov ako zpod oprátky
doliehal k ušiam z drapov príšery
posledný pozdrav mojej rodnej chatky,
circumdederunt sladkých materí.**

Dych sa mi sovrel, hľadiac po oblasti,
i pýtal som sa ťažkých oblakov:
Čo sa to stalo, Bože, z našej vlasti,
skropenej potom hrdých sedliakov?
Čo sa to stalo, Bože, z našej vlasti,
že sa jej deti v kŕdľoch tulákov
nocami kradnú po lesoch a chrastí
s palicou biedy, kapsou žobrákov?

Čože tak stíchly piesne tohto kraja,
o ktorom zvonia slávou dejiny,
o ktorom šumia staré duby hája,
bystriny hôr a žito roviny?
V ktorom sa krása s velebnosťou spája,
z ktorého — ach, môj Bože jediný,
v hrôze dnes tlčie o prah Tvojho raja
krvavým srdcom národ nevinný?

Čo sa to stalo z kruhu usadlostí,
akýže brloh, doba kamenná?
Kdeže je obraz ľudskej dôstojnosti,
kdeže je česť a právo plemena?
Čože ten úškľab mrzkej ohavnosti
nad krížom pravdy, Bože, znamená?
Kam vás to vedie hviezda zúfalosti,
strašlivé kostry desu bez mena?

Kdeže sa podel úsmev našich polí?
Kto to tam strežie kroky za nocí?
Kto to tam stonie v lomoch po údolí?
Kiže to tiahnu z baní otroci?
Kam vás to ženú z temníc, apoštoli?
Kde je váš jazyk, boží proroci?
Kto to tam kvíli v nevýslovnom bôli
nad šibeňou a nad jej ovocím?

Ach, des i vravieť, bratia moji, o tom,
aká to úzkosť, aká žaloba,
ako sa úži hrtan poza drótom,
ako sa tlačí k dverám poroba,
ako sa rúti chalupa i s plotom,
ako sa škerí z kútov chudoba,
ako tam švihá kosák s ostrým hrotom,
ako sa život smrti podobá.

Čo zmôže spev však, žalujúci v pále,
keď jeho slovo ledva šelestí?
Čo zmôže srdce, narodené v mále,
keď sa doň viacej smútku nevmestí?
Keď naše žiale, podtatranské žiale,
z komínov fabrík, z veží námestí
deň čo deň vyjú na najvyššej škále
najšerednejšiu pieseň bolesti?

Mať aspoň hluché skaly miesto uší
a miesto srdca hrudu olova,
žeby tak neznel v rozdrvenej duši
zavše a všade ako nákova,
do ktorej nocou hrana kladív búši,
mrazivý brinkot železiez domova,
a jeho obraz, čo i vo snoch ruší,
nepálil ako rana morová.

Lež neutečieš. Kliatba nepokoja
nedá ti usnúť v čujnom svedomí.
Ni hory zlata žiaľ tvoj neukoja, —
darmo sa vzprieraš. V plnom vedomí —
aj keď si ušiel s polkou srdca z boja,
s druhou sa budeš v kraji pohromy
pod ťažkým jarmom na reťazi oja
trhať jak zubor v prachu priedomí.

Hlbokou nocou nad krajinou desu,
keď nad ňou tichý vetrík zavanie,
v húštinách hôr a po cestách tam k lesu
šelestí z diaľav krídel švihanie:
— to i tú prvú polku srdca nesú
plačlivé túžby domov oddane,
aby s tou druhou ako so závesu
ťažkého zvona bily svitanie.

Politická sloboda podmienkou kultúrneho napredovania Slovákov

DR. JOZEF A. MIKUŠ

KTO sa zaoberal politickými dejinami Slovákov za minulých sto rokov, má stále pred očami množstvo "žjadostí", "prosbopisov", memoránd a iných podobných dokumentov, ktoré naši predkovia podávali na cudzie úradné miesta v Budapešti a Prahe. Mnohé delegácie slovenských mužov, žmoliac ponížene klobúk v rukách, vyčkávaly neraz v predizbách vice-išpánov, ministrov, panovníkov či prezidentov, kedy sa tomu, alebo onomu cudziemu politickému činiteľovi alebo vladárovi uráči blahosklonne vypočuť ich úctivú prosbu a rešpektovanie prirodzených a iných národných práv. Memorandá sa prečítaly, delegácie sa vypočuly a vypoklonkovaly a všetko zostalo po starom.

Podmienky, za ktorých sa Slováci v strednej Europe duchovne vyvíjali, je možno výstižne nazvať kultúrnym feudalizmom. Je to onen stav duchovnej neslobody, ktorý vyplýva z neslobody politickej. Javí sa to dvojakým spôsobom: ako nesloboda tvoriť a ako nesloboda vytvorenými hodnotami voľne narábať.

Reč ani duch sa nebrúsia a nerastú v zatuchlých pmeroch cudzích režimov, pod cudzou cenzúrou, ale jedine na voľnom priestranstve politickej slobody. Dokiaľ jazyk nevyslobodí sa z kuchyne a neprenikne do živého styku ľudí: na trh, na ulicu, do škôl všetkých stupňov, do novín, do hospodárskeho života, do parlamentu, zatiaľ národ nemá všetky predpoklady duchovnej slobody. Plameň literárneho, umeleckého a vedeckého tvorenia a bádania musí len sliepňať v pološere, kým prívody slobodného uvažovania a skúmania sú cudzími režimami uzavreté, prípadne kontrolované. Pod cudzím režimom básnici, ba aj vedci, môžu písať len "do priečinkov" v nádeji, že po rokoch, niekedy po ich smrti, niekto natrafí na ich rukopis a ho zverejní. Toto však nie je kultúrny život! To je živorenie z milosti držiteľov cudzej štátnej moci. Bolo by zaiste zaujímavé myslieť o tom, čo by slovenský génius bol vytvoril, keby náš národ bol mohol svojsky myslieť, keby bol mal od začiatku národného života svoje školy, svoje národné a politické slobodné inštitúcie. No je príkazom politického realizmu snažiť sa vytvoriť preň také politické podmienky, za ktorých by sa jeho duchovná mohúcnosť úplne prejavila.

Iný druh neslobody je nesloboda voľne narábať vytvorenými hodnotami. Našimi národnými hodnotami disponovala dosiaľ Budapešť a Praha. Zakrývanie slovenskej národnej práce cudzími značkami, ako to robili Maďari so slovenskými výšivkami na zahraničných výstavách alebo priam uchvacovanie slovenského kultúrneho imania Čechmi, to všetko sú len dôsledky politického feudalizmu v strednej Europe. Stojac v službách určitej politiky, maďarská a po nej česká "veda" chcely rozlomiť duchovnú individualitu Slovákov tým, že podstatné doklady o nej zamlčaly, jej prejavy falošným výkladom znehodnotily, a čo zostalo, svojvoľne si prisvojily.

Maďari, pre odlišný pôvod a reč, boli v tomto smere obmedzení len na určité polia dôvodenia. Maďarská veda usilovala sa obšírnym výkladom pojmov o pohltenie Slovenska v zemepise (Dunajská kotlina), histórii (dejiny Uhorska) a štátovede (Svätoštefanská koruna).

V prvom smere Maďari nadsadzovali svoj etnický priestor. Keď sa ich usídlenie skonsolidovalo priam v zemepisnom ohnisku Dunajskej nížiny, vo svojej politickej fantázii začali považovať celú tú kotlinu za svoj Lebensraum. Slovania, pôvoní to usadlíci Uhorskej nížiny, nakoniec oddelení a odcudzení si navzájom, octli sa v okrajovej oblasti štátneho života bez akejkoľvek moci.

Čo sa týka dejín, maďarská úradná veda nezaoberala sa dejinami okrajových národov Uhorska. Tieto najradšej zamlčiavala. Dejiny Uhorska sú takto dejinami maďarského národa, dejinami politických stavov Uhier, t. j. vyššej a nižšej šľachty (natio hungarica), dejinami vplyvu panovníkov na štát, dejinami jeho medzinárodných vzťahov.

V štátovede Maďari vytvorili teoriu o politickej jednotnosti a nedeliteľnosti území Svätoštefanskej koruny a o právnej osobnosti Uhorského štátu. Táto teoria zakrývala si oči pred národnostným rozvrstvením Uhier. V XIX. storočí ona sa stala najväčšou prekážkou pokojnej premeny Uhorska vo federované spoločenstvo tamojších národov. Tým, že Maďari zámerne sotrvali pri nej i na prelome XIX. a XX. storočia, zapríčinili politický rozklad Uhorského štátu.

I keď maďarská veda obchádzala Slovákov mlčaním, alebo ich význam štatisticky, sociálne a kultúrne zmalicherňovala, predsa nemohla sa zmocniť ich podstatne rozdielneho národného jestvovania.

Česká veda však, ktorej Pražský hrad sveril úlohu zdôvodniť jednotu "Československého" štátu, využívajúc kmeňovej príbuznosti medzi Čechmi a Slovákmi, začala anektovať Slovensko v oveľa väčšom rozsahu. Rozšírila sa v tom i na oblasti, ktoré tvoria podstatu slovenskej národnej individuality: na jazyk, na literatúru, na dejiny, na kultúru.

Česi nadviazali v tomto ohľade na Masaryka a na hlasizmus. Vplyv Platonovej filozofie na Masaryka možno vidieť menovite v jeho výmyselníckom zjednodušovaní skutočnosti. Vo svojom politickom "čechoslovakizme" vychádzal zo subjektívnej úvahy. Ako výtvor slovensko-českého pohraničia a syn moravského Slováka a Češky, Masaryk si myslel, že sa musí zapísať do dejín ako živý symbol "československej" syntézy. Francúzi i Španieli by iste skepticky brali Katalánca, ktorý by chcel vedecky odôvodniť, že katalanizmus je najvlastnejším výrazom "frankohispánskej" duchovnej a národnej jednoty. To by bolo prehodnotením hodnôt. V tomto spočíva základný omyl Masaryka a hlasistov. Ani politik takého kalibru ako bol Milan Hodža, neunikol tomuto omylu. Je známo, že v úvode ku svojmu dielu **Československý rozkol** (Turčiansky Sv. Martin, 1920), ktoré dnes už patrí iba do politickej jazykovedy, Hodža tvrdí, že jazykový vývin medzi Čechmi a Slovákmi pôjde k integrácii. Nuž málokedy spáchal slovenský politik nezodpovednejší národný čin. Svojím dielom Hodža dal základ k celej tej českej pavede, ktorá po roku 1918 videla svoje poslanie duchovne sa zmocniť Slovenska. Odvaha českých vedátorov, povzbudených podobnými náhľadmi samotných Slovákov, išla tak ďaleko, že si založili na Slovensku univerzitu pre jazykovú a duchovnú čechizáciu Slovenska, že infiltrovali slovenské kultúrne ustanovizne ako bola Matica slovenská, kde Václav Vážny mal diktovať pravidlá slovenského pravopisu, kým ho rozhorčení Slováci na čele s Andrejom Hlinkom roku 1932 odtiaľ neodstavili.

V odbore literatúry našla Praha "československého" vykladača slovenskej literatúry v osobe Alberta Pražáka. Jeho ostatné dvojsväzkové dielo **Dějiny slovenské literatury,** Praha, 1950, ide tak ďaleko, že tvrdí: "Preto slovenská literatúra, bez ohľadu na to, že celé storočia bola umiestená vývojove v Uhorsku, podržala si dodnes ráz svojho českého základu a je našou literatúrou okrajovou" (str. 11). Tento egocentristicky zameraný "Veľkočech" so sofistickou pružnosťou šarlatána a s umienenosťou farboslepca upína prejavy slovenského ducha na českú kultúru a tiahne medzi slovenským a českých duchovným vývinom paralelu, ktorej smyslom je ubrať Slovensku na iniciatíve a inšpirácii. Slovenské literárne obosnosti sú pre neho len radom epigonov, ktorí išli za svojimi českými vzormi. Pražák zapísal sa takto do našich kultúrnych dejín ako geniálny vykradač slovenských duchovných hodnôt. A tento český šovinista mohol celé roky beztrestne "pôsobiť" na Slovensku, lebo stál pod ochranou českého policajného režimu.

Taký istý privlastňovateľský duch vládne v českej historiografii. Najväčší českí historikovia súčasnej doby, ako Zdeněk Tobolka (**Politické dějiny československého národa od 1848 do dnešní doby**, I-IV. Praha, 1932-37), J. V. Šimák (**Kronika československá,** 1923), Josef Pekař (**Dějiny československé,** 1921), Kamil Krofta (**Československé dějiny,** 1946) atď., všetci stoja v službách veľkočeskej myšlienky. Nemohli by sme tu obísť dejepisca, ktorý s neokrôchanosťou len jemu vlastnou postavil sa do služieb českého velikášstva v histórii. Je to Václav Chaloupecký (**Československé dějiny, Český časopis historický,** XXVIII, 1934). Tento "československý" jednotár pre neskutočný les svojej imaginácie nevidí jednotlivé stromy. Podľa Chaloupeckého české a slovenské dejiny tvoria "jednotný a nedeliteľný celok, aký zistil Hanotaux pri Francúzoch" (Albert Pražák, **Dějiny slovenské literatury,** str. 11). Nuž takéto prirovnania svedčia len o politicky predpojatej historickej vede.

V politických vedách tieto stoj čo stoj jednotárske "československé" ciele zastávali profesori Zdeněk Peška a Teodor Saturník (**Úvod do ustavních dějin slovenských,** Praha, 1931). Tento český nacionalista považuje historické Slovensko jednoducho za vlasť "Slovanov českých".

V geopolitike podvolil sa svoj rozum vystrieť na škripec veľkočeskej politiky Fr. Korčák (**Geopolitické základy Československé Republiky,** Praha, 1938). Vari ani s jedného hľadiska Česko-Slovensko nie je tak nejednotným útvarom, ako práve s hľadiska geopolitiky. Korčák snaží sa zachrániť "geopolitickú" jednotu Česko-Slovenska "sťažajnou" oblasťou moravskou, na ktorú zapojuje s jednej strany prirodzený celok polabský a s druhej strany oblasť podunajskú (str. 76). Sám, vari, pochybujúc v presvedčivosť svojej argumentácie v oblasti geopolitiky, radí nakoniec Slovákom národnú sebavraždu (str. 161) v záujme zachovania "Československého" štátu.

V predošlých odstavcoch len stručne sme sa pokúsili naznačiť, ako naše duchovné úsilia boly v minulosti falošne vysvetľované cudzou vedou, stojacou pod kontrolou cudzej politickej moci. To však už stačí, aby sme mohli uzatvárať, že kultúrne zveľaďovanie nášho národa možno zaistiť len pod vlastnou vládou. Podľa Vyhlásenia americkej nezávislosti právo na vlastnú vládu, na vlastný politický status, t. j. na štát, je prirodzeným právom každého utláčaného národa. Po všetkých historických skúsenostiach nám preto formálne garancie cudzích štátnych ústavov o občianskych právach viac nemôžu stačiť. Aby si Slovensko udržalo svoje kultúrne dedičstvo, aby zamedzilo svojim susedom ďalšie rozchvacovanie slovenskej kultúrnej pokladnice, aby mohlo slobodne rásť, potrebuje svoju vlastnú vládu.

Proti všetkým zámerným tvrdeniam o jazykovej a literárnej príbuznosti Čechov a Slovákov naše pokolenie cíti poväčšine k Čechom hlboké sklamanie a úplnú cudzotu. Pri srozumiteľnosti výrazu ich myslenie je nám cudzejšie než myslenie iných národov v strednej Europe. Český náboženský humanizmus, ich domýšľavé pokrokárstvo, ich nedostatok zásad, ich politický machiavelizmus, ich pseudodemokracia, ich chytristická dialektika, ich mravná nestatočnosť, ich partikularistický úzky horizont na jednej strane a ich stredoeuropské velikášstvo na strane druhej sú nám na míle vzdialené. Niet pochybnosti, že súčasná česká generácia zmieta sa v hlbokom úpadku a márne čaká na osobnosť, ktorá by ju z tohto položenia vyviedla.

Bohužiaľ, problémov, ako je dnes pomer medzi Čechmi a Slovákmi, je v Europe viac. Politický a duchovný feudalizmus urobil z tohto krásneho a v dejinách ľudstva tak významného kontinentu politické a kultúrne hryzovisko rás a národov. Ponad to všetko dnes komunizmus so svojou materialistickou beznádejou vkráda sa priam do srdca Europy a hľadí, ako by to hryzovisko drobných šovinizmov vyčistil a zaviedol tam zákon ázijskej stepi.

Pred týmto nebezpečenstvom Europa sa zachráni iba tak, ak jednotlivé národy zanechajú vzájomné škriepky, uvedomia si svoju osudovú jednotu a zavedú v duchu i v skutkoch nový poriadok. Europské zcelistvenie môže vyplynúť jedine zo starorímskej právnej zásady "suum cuique" a z ducha kresťanskej znášanlivosti a vzájomnej úcty. Europu nemožno vybudovať ani na princípe totalitného socializmu, ani na unitárskej fikcii prežitých etatizmov, ba ani na princípe personálneho individualizmu. Europu možno však zachrániť ako sociologicky, kultúrne a politicky učlenený kontinent živých národných organizmov, majúcich rovnaké práva a povinnosti. A v tomto budovaní novej Europy Slováci chcú sa zúčastniť po boku iných národov práve za predpokladu, že ich práva a povinnosti budú v zásade rovné. V tejto snahe Slováci pochopiteľne budú sa upínať na tie europské prúdy, ktoré neplánujú vytvoriť jednotu pohltením slabších celkov, ale naopak, zcelistvenie všetkých vo vyššiu duchovnú a politickú jednotu.

Aby sme však svoj nárok na rovnoprávnosť pred zákonom s inými národami v strednej Europe zdôvodnili, musíme sa vedecky viac zaoberať slovenskou národnou individualitou. Musíme svetu povedať, kto je slovenský národ, aký je jeho pôvod, aké sú jeho psychofyzické znaky, čo sú jeho dejiny, aké boly jeho duchovné snahy v minulosti a aká jeho umelecká tvorba, v čom sa prejavila jeho pracovná tvorivosť, aké sú jeho hospodárske zdroje, atď. Nesmieme viac mlčky trpieť, aby menovite americký vedecký svet čerpal o nás informácie z tak zámerne proti nám redigovaných publikácií ako je **J. S. Roučekova "Slavonic Encyklopedia.** To je dnes už otázka našej národnej cti.

Človek skladá sa z mnohých údov a jeho celkovú hodnotu tvorí súhrn jeho rozličných schopností a vzhľadov (zdravie, sila, krása, inteligencia, talent, atď.). Podobne národ je výslednicou všetkých duchovných a fyzických složiek, ktoré ako nite v povraze určujú jeho konečnú pevnosť. V štúdiu jednotlivých vzhľadov slovenského života a v celkovom zasadení slovenskej národnej individuality do stredoeuropského priestoru a jej začlenení do spoločenstva susedných národov vidím historickú úlohu našej generácie. Ak Bernolákovi a Štúrovi pripadlo zachrániť náš národ pri holom živote, našej generácii pripadá úloha vydobyť preň rovnocenné postavenie s inými národmi. Ak v tomto svojom historickom poslaní zlyhá, neujde odsudzujúcemu výroku dejín.

Nový Eliáš

MILOŠ K. MLYNAROVIČ

Dvíham vzdych, Pane, ja slovenský Eliáš
ďalekých cudzích svetov pod borievkou.
Jak on, i ja som stratil dávno vlasť,
ostal len do tmy skok, abo viery Mesiáš?

Čo šťastie, ak niet vlasti? Fantom na koni.
Čo svet, keď pôdu otcov neobjíma?
Čo tváre, keď s ich veží večer, ráno
od srdca k srdcu úsmev nezvoní?

Prázdnota hundrie z útrob, gáni zo stodôl
a ťažkou dumou plní miesto chleba. No ja
nedbal by, keby som hoc hladný — smädný
zasadnúť mohol doma za svoj stôl.

Z vandrovníckej fľaše pijem. Či ju dopijem?
Som, Pane, ako otáznik pod sklenbením nebies.
Dokedy cudzie ruky s cudzích polí
hádzať mi budú chlieb a ja ho v slzách zjem?

*

Dosť bolo, Pane . . . Posledný znie Otčenáš.
Ber život, odísť daj, dovoľ hlavu skloniť . . .
A klesnúc, usnul v diaľnych tôňach cudzích
borievok — dieťa Tatier, nový Eliáš.

Hej, usnul. Bedlila smrť navôkol.
No nie, nezomrie on, nie. Duch národa
s pokrmom na paténe, s krvou v kalichu
jak herold žitia pred ním pokľakol.

"Nemožno usnúť, dlhú cestu ešte máš,
tatranský Horeb v smutných diaľkach čaká;
večitým Slovom vyrieknuté slovo,
ty Slovák, povstaň, modli sa svoj Otčenáš.

Ty dielo Slova, určené máš žiť, vstať, a ísť výš,
zbudovať oltár, domov, zorať svoje pole,
a na štít slovenského Sionu víťazne vztýčiť
zhanobený Kristov Kríž."

KEĎ OSPEVOVALI SOŇU

JOZEF C. HRONSKÝ

AŽ raz budú dejiny zasa dejinami, nejaký historik ponapráva si okuliare raz i druhý raz, nachýli sa lepšie nad rok 1944 a nad mapu, kde býva neveľký národ slovenský, i pokrúti hlavou.

— Toto nie je možné! — povie.

Znovu sa bude prehrabúvať v svojej pamäti, ako by zapochyboval, či sa v dejinách sveta aspoň trochu vyzná, i keď sa nimi zapodieva toľké roky a načisto mu obelely vlasy v tej robote.

— Nie, v dejinách na to príkladu niet. Niet na to príkladu, aby národ povstával proti svojmu vlastnému štátu, aby si niekto podpaľoval dom, v ktorom sa mu žilo dobre, za ktorým dlho túžil a ktorý si napokon ťažko vydobyl, postavil a zariadil. To nie je možné! Tu je to vo všelijakých proklamáciách, článkoch, rečiach, knihách a zákonoch napísané, zaznačené, že slovenský národ roku 1944 povstal proti svojmu vlastnému štátu, ale ani tak nie je to možné.

Tak si to bude vravieť skúsený sudca dejín, — až raz história bude zasa históriou.

Zapochybuje v roku 1944, nebude mu veriť.

A bude mať pravdu.

Aj neveľký národ slovenský je takým národom ako iné malé a veľké národy, slovenská zem takou rodnou zemou materskou, ako iné zeme národov, ani tá neporodila hlúpy národ, ktorý by si strhával vlastnú strechu sponad hlavy, keď to pred ním nevykonal nik a za ním nikto nevykoná.

Lebo nie je to možné.

Ani na Slovensku nebolo to možné.

Dejiny sa dajú prekrúcať, ale samé nesfalšujú sa nikdy. Národy povstávaly, búrily sa proti režimom, vládam, cisárom, prezidentom, ideológiám, srážaly sa presvedčenia, partaje, rody, spoločenské triedy, veky sa bily s vekami, nové prúdy so starými, boly veľké povstania a veľké revolúcie s potokami krve a s množstvom hrdinov, ale dejiny samé sa nikdy nesfalšovaly: nikdy, nikde nepovstával národ, aby sboril svoj štát a hodil svoje národné telo, svoju zem, svoje imanie, svoje mozole, svoj život a svoju moc niekomu inému, cudziemu na pospas.

Toto sa nestalo ani na Slovensku.

Dunenie nad severom deň čo deň bolo silnejšie, i z Bebravy dalo sa vidieť, že na juhu začínajú sa červené noci. Severných hraníc dotýkaly sa temer ruské armády a za južnými hranicami, v Maďarsku, horely už dediny a mestá, nad Pešťbudínom blýskalo sa noc po noc, front sa blížil, začínal svierať Slovensko ako kliešte. Na Prielohu volaly do noci svetelné signály, hukot lietadlových motorov zabíjal pokoj nad horami i spravodlivé rozhodovanie pod horami.

Také povstanie, aké prišlo, mohlo sa začínať.

Zjavily sa ruské opakovačky. Česi začali chodiť v ruských uniformách, vrútocký železničný uzol obsadili francúzski partizáni, vystupovaly z hôr oddiely soskupené zo všetkých nácií a začínal sa teror ruský.

— Smrť Slovenskému štátu!

To nikto na začiatku nepovedal.

To prišlo iba hodne, hodne neskoršie.

Také heslo nemalo pôdu.

Rozširovalo sa medzi ľudom, že prezidenta štátu i celú vládu odvkliekli Nemci, ktorí obsadzujú Slovensko, povstalci volali na ľud, že vtrhli na Slovensko Nemci a treba proti tým chytať zbrane. Partizáni vrútili sa do kasáreň a rozdávali pušky. Chlapom, chlapcom, komu prišlo i odznievaly výstrely na všetky strany a väčšina ľudí nevedela, čo sa robí.

— Smrť Nemcom!

Na nákladných autách začínaly sa rozvážať skupiny ľudí a vyvolávali toto heslo. Ozbrojené skupiny zastavovaly vlaky v poli, prikázaly Nemcom vystúpiť a kto sa za Nemca priznal, toho odvliekli alebo hneď tam pri železničnom násype odstrelili.

Ľud tŕpol a hľadel na valiace sa udalosti s úžasnutým zrakom. Malý národ, malý človek potácal sa medzi obrami, — v tom ho nik neporozumie, iba sám. Počúval heslá o Nemcoch a hútal, čo sú Nemci. Ľud o Mníchove a Berlíne vedel málo, ale vedel, žé jeho prezident Tiso, — jeho vláda odráža nemecký politický a hospodársky tlak tak, ako sa dá a nakoľko sa dá, nuž národ sa svojich vodcov nevzdával.

— Smrť Nemcom! — dvíhaly sa päste i začali sa hľadať Nemci. V Martine vytiahli z večerného rychlíka partizáni nemeckú misiu, čo sa vracala z Rumunska: civilov, dôstojníkov, ženy a ráno zarachotily pušky...

Usilovne rozširovala sa zvesť, že na Slovensko vtrhli Maďari, treba ísť do kasární, treba brániť hranice, ale kto mohol nepravdu v tom zmätku kontrolovať!

— Smrť kolaborantom!

I toto heslo prišlo dosť chytro.

Heslo nebolo jasné, nuž platili zaň i životom aj takí, čo ho deň predtým i sami vyvolávali. Nevedelo sa, na koho ono platí, ale ukázalo sa chytro, že môže platiť na hocikoho, kto mu príde pod ruku, veď mreli deti, starci, ženy, začaly sa napĺňať masové hroby v horách, na Sklabini, v Liptove, na Kováčovej. Plnily sa väznice ľuďmi, čo ani toľko nevedeli, že také heslo jestvuje, nie by boli konali v jeho duchu.

Židov poukrývaných, bezpečných vyvolal zmätok na ulice. Isto nezahynulo z nich toľko v transportoch, nie v lágroch, iste neublížil im nijaký zákon toľko, ako toto povstanie, čo ich vylákalo z úkrytov a potom postavilo pred nemecké pušky.

Ale kričalo sa deň i noc, deň i noc, kričalo, kričalo, kričalo:

— Smrť!

Smrť sa volala!

Strach sa volal, hrôza sa šírila.

Bez hrôzy a strachu nič by sa nedalo konať.

Partizánska vysielačka oslavovala smrť.

Vraždu.

Ospevovala Soňu, čo s cigaretou v ústach odstreľovala ľudí, čo sa vedela s opakovačkou pohrávať.

Nie Máriu, nie Annu, lebo ani Anna, ani Mária také veci nerobily. Soňu. Nie Trenčianku, nie Šarišanku, lebo také nedaly sa na vraždu, ale ospevovaly Soňu, čo prišla z Ruska konať nad Slovenskom súd a rozdávať smrť.

— Smrť Nemcom!

Nie. Slováci umierali, bratia, Slovania.

I vyhlásená bola Československá republika.

Kde? Ako?

To sa vlastne ani nevie.

Ani kto ju vyhlasoval.

Nikto sa to národa nepýtal.

Tak bola vyhlásená i mobilizácia.

V Banskej Bystrici horúčkovite začaly sa vyrábať storaké nepravdy. Vyrábala sa hmla a zmätok, a zmätok bol i v samom vedení povstalcov. Front bol blízko a jednak ešte ďaleko, Bystrica v úzkostiach súrila ruskú pomoc, i doletely sem spojenecké komisie a pýtaly sa:

— Akú máte silu?

— Celé Slovensko, celý národ je za nami, osemdesiattisíc ľudí máme v zbrani!

— Nuž tak akú pomoc čakáte ešte? Kto vám môže dať viac, ako sami? Keď máte celý národ za sebou a osemdesiattisíc chlapov v zbrani, tak kto vás môže premôcť? Čo by vám pomohlo ešte nejakých tisíc parašutistov? Načo by tu boli?

— Ale ináč sme stratení!

— Ako? Osemdesiattisícová armáda by sa mala medzi týmito vrchmi stratiť? Na to sú už Nemci slabí. Proti vám, ak je pravda, čo tvrdíte, nemôžu sa už Nemci postaviť, veď vy ste v tejto chvíli obrovská sila!

Lenže s tou pravdou a s tým národom bolo to ináč.

Nuž keď nemohly hneď doletieť ruské divízie, ani pluky, Bystrica aspoň rozhlasovala, že došlo už množstvo lietadiel, husto sa hovorilo o kozákoch, lebo sa myslelo, že ľud má ešte staré predstavy a treba mu vravieť o starom predstaviteľovi ruského hrdinstva. Povstalecká vysielačka udierala na bubon, že ruské tanky už prešly cez Humenné, Košice, Bardejov a to ani zďaleka pravda nebola.

A kde bola armáda slovenská?

Ach, s nijakým vojakom si osud tak kruto nezahral za Veľkej svetovej vojny, ako s vojakom Slovenského štátu.

Veľkú časť, temer celkom, zdedil tento národný štát z cudzích vojenských ústavov. Vysoké dôstojníctvo, odchované Československom, ba strávivšie mnohé roky v Čechách, lebo taký bol systém, i rodinne zakorenené v cudzine, nuž takéto dôstojníctvo malo viesť, a keď bolo treba, nemal kto slovenskému vojakovi zaveliť, ba veď minister obrany o chvíľu prebehol k partizánom.

Že ho tam Rusi hneď áreštovali a odtransportovali do Ruska, čo sa tomu možno diviť?

Ale slovenskému vojakovi nemal kto zaveliť.

Nebol by zahatával fronty, nie, ale rozhodne bol by sa postavil proti rozvratníkom svojej domácnosti, proti každému, kto by mu bol podpaľoval dom.

Nitra je na to príkladom.

Až bude raz história históriou...

Očistí slovenského vojaka.

Napíše, že horely už hory a slovenského vojaka zrada prinútila čakať, keď mu zabíjali otcov, bratov a prznili sestry.

Čakal na slovenský povel.

A nemal mu kto zdravý povel dať...

Toto je desiata kapitola z najnovšieho románu Jozefa C. Hronského Svet na Trasovisku. *Je to veľkolepé románové stvárnenie osudov Slovenska a slovenského človeka z čias tzv. "národného povstania". Je to dvojsväzkový román očitého svedka so všetkou dokumentárnou váhou a umeleckým posvätením veľkého romanopiscu.*

Nostalgia

RUDOLF DILONG

Chodím po tebe, mŕtvy kraj,
v hodine hodín mračno stojí,
čas, nemý pastier, zavrel raj,
zaháňa ma vo vekov boji,
nik sa mi v bôli nepripojí,
nespieva škovran, nie je máj,
je smutná moja pieseň.

Som bitý väzeň tmavých stien,
tvár rozpálenú kladiem k mreži,
aby som vzduch a nie vždy blen
mal v ústach v tomto meste veží,
kde toľká vlna smútku leží,
som bitý väzeň pre svoj sen,
je smutná moja pieseň.

Dozrel v tom kraji plnoklas
a vínnej révy kystky skoré
šumia pri vôni puklých váz
a kypia rosou pannám v dvore
a z omše tichej prešly k zore,
ach, zhasla obeť, plače kňaz,
je smutná moja pieseň.

Ó, pýtam sa: spí škovran snáď?
V minútach minút deň sa schvieva,
spí kdesi ako v rumoch hrad,
v bolesti bolesť mĺčky stlieva,
spočíva, spí a nezaspieva,
sťaby ho razom kúsol had,
je smutná moja pieseň.

Alej sa hýbe, z všetkých strán
ako by vietor plachty vzdúval,
nad sadom kráka kŕdeľ vrán,
lístie sa ženie kdesi v úval,
schladol, kto sen o jari snuval,
zmĺkol a padol pod platan,
je smutná moja pieseň.

Sohly sa kvietky nad mŕtvym,
kloním sa zatíchlemu retu,
svet beží ďalej, prach a dym
a strieborné hry vodometu
začaly, neskončily vetu,
vták skonal nemo medzitým,
je smutná moja pieseň.

Alej sa mení v strašnú pláň,
vzrušený potok hučí v jarku,
kaňa mi letí ponad dlaň,
túli sa konár ku konárku,
list padá ako hárok k hárku,
vlnia sa polia, vlhne stráň,
je smutná moja pieseň.

Ó, škovran, vládca sŕdc, ty vták,
čo mŕtvym krídlom kryješ lány,
už padol na ne ťažký mrak,
už idú z poľa bledé panny,
pastierom, čo ich bolia rany,
trasú sa ústa, hmlí sa zrak,
je smutná moja pieseň.

Mrel tichý môj druh chudoby,
nie vojvodca, čo smrť ho skolí,
nie rek, čo svet si podrobí,
on iba spieval, iní boli,
čo zomierali slávne v poli,
sneh bude padať na hroby,
je smutná moja pieseň.

Hľa, tvrdé vojny do mrvy
somlely nás a divé besy
stiahly nám chmúrne obrvy,
chalupy padly popod lesy,
padajú mnohé slzy kdesi
a vlhnú prsia od krvi,
je smutná moja pieseň.

Ustala búrka, vládne strasť,
pahreba čmudí, časy tlejú,
iný smie pieseň divú priasť,
nad riadkom sa mi ruky chvejú,
trúchlivú šepkám epopeju
do diaľav, kde mi leží vlasť,
je smuntá moja pieseň.

Svet mrie, ja pijem horký mok,
svoj osud ťažko v rukách svieram,
vyvraciam čaše ostatok,
ja uprchlík sa ponevieram,
vidiny bežia ku chymératn,
povalená je loď na bok,
je smutná moja pieseň.

Ó, nič to, že som trosečník
a padám v jednom ťažkom boji,
kto som — to nechce vedieť nik,
pozrieť sa na mňa človek bojí,
dívam sa na svet v nepokoji
a hlavu složím na trávnik,
je smutná moja pieseň.

A že ma život bolí snáď,
na vraku zúfalec som biedny,
že nemám ani zeme piaď,
že rebelant som neposedný,
že trpím strašne i po tie dni,
je svedkom moja mŕtva mať,
je smutná moja pieseň.

Ach, a že skláňam tvár do tmy
a že sa strácam nebezpečne,
že pijem tieto čierne dni,
zármutok raba mám mať večne,
zato nič, moje cesty mliečne,
pevec má nástroj posvätný,
je smutná moja pieseň.

Môj život vzal smer obláčka,
skrúca sa chodník krivoľaký,
ach, neoplačú vojáčka,
preletí nebom vták a vtáky,
ryť budú blankyt iné zraky
a trúchliť v svite mesiačka,
je smutná moja pieseň.

Somnambul, hnal si pod azúr,
kto pohladí ťa, keď máš spánok!
Horký má údel trubadúr,
kto spíše knihy ťažkých stránok!
Ja budem niesť svoj bôľu džbánok,
obídem ešte vzdychov múr,
je smutná moja pieseň.

**Chodím po tebe, mŕtvy kraj,
v hodine hodín mračno stojí,
a pod ním vymrel rodný kraj,
čas hudie s veží na hoboji,
ale mňa v žiali neukojí.
Srdce si ešte rozdávaj,
ty smutná moja pieseň.**

Sto rokov od narodenia Dr. Jozefa Škultétyho

PRÁVE v tom čase, keď prvé číslo tohto sborníka chystalo sa uzrieť svetlo sveta, pripomínali sme si sté narodeniny Dr. Jozefa Škultétyho. Narodil sa 25. novembra 1853. Kultúrným pracovníkom slovenským, ktorí sa sdružili okolo tohto nového sborníka, je osobnosť Dr. Jozefa Škultétyho mimoriadne vzácna a v každom ohľade blízka.

Jozef Škultéty vystúpil na javisko slovenského života vtedy, keď vyhasly lampy slovenskej vzdelanosti a v prachu ležaly nádeje slovenskej budúcnosti. Jozef Škultéty, stojaci nad smutným rumoviskom slovenských kultúrnych ústavov, predvídal nový nápor na korene národného bytia Slovákov a uvedomil si i jeho následky. Ale priam vtedy si jasne uvedomil i to, že národ slovenský, ujarmený politicky, hospodársky i sociálne, ubíjaný mravne a dusený i v kultúrnom vývine, môže žiť a bude žiť, ak sa spoľahne na svoju vlastnú životnú silu, ak sa ani v takomto položení nevzdá svojich práv, a ak bude mať odvahu veriť v seba a v dejinnú spravodlivosť. To, čo mal ale nemohol chápať celý národ, pochopil Jozef Škultéty, a preto všetky svoje schopnosti a celý svoj pracovitý život zasvätil národnej práci na poli duchovnom. Stal sa redaktorom, spisovateľom a vedcom a opatroval prameň duchovného bohatstva, ktorý bol a mal ostať nevysýchajúcim prameňom celého slovenského života. Ako verný strážca týchto hodnôt stal sa neohrozeným obráncom slovenských národných práv a svojím perom vykonal na poli slovenskej vzdelanosti takú prácu, akú u iných národov vykonaly celé pokolenia novinárov, publicistov a vedeckých pracovníkov.

Jozef Škultéty poznal zámery a silu protivníkov slovenského národa. Nikdy pred nimi neustupoval, bol hotový bojovať na každom úseku frontu a ani pred mnohonásobnou presilou nepriateľov nezaváhal. Pretože bojoval za pravdu, spravodlivosť a právo, mal vždy dosť odvahy a nikdy neporušil zásady rytierskeho boja.

Poznal, ako nik iný, bohatstvo slovenského svojrázu a bol hlboko presvedčený o tvorivých schopnostiach slovenského národa. Preto nikdy nezúfal nad zdanlive beznádejnou slovenskou súčasnosťou a vždy s pevným optimizmom díval sa do slovenskej budúcnosti. Veril, že Slováci majú nielen právo na vlastný život, ale i všetky podmienky a predpoklady, aby boli slobodnými tvorcami svojho vlastného osudu. Túto svoju vieru v celej svojej kultúrnej činnosti vyznával, a tak stal sa najpovolanejším tlmočníkom slovenského práva na slobodu a samostatnosť.

Jozef Škultéty sa vo svojich nádejach nikdy nesklamal. V rokoch svojej požehnanej staroby bol správcom obnovenej a očistenej Matice slovenskej a Boh dožičil mu vidieť aj obnovenie predtisícročnej slovenskej štátnosti. Tešil ho vzrast slovenského života v rokoch Slovenskej republiky a ako svedok minulosti vedel múdro pochopiť každú stránku slovenskej samostatnosti ako záruku všestranného rozvoja plodných síl slovenského národa.

Umrel 19. januára 1948 vo veku 95 rokov. Búrka, ktorá skmásala košatú korunu slovenskej samostatnosti, ho nepomýlila. A pre slovenských kultúrnych pracovníkov, ktorí chcú ho nasledovať v jeho viere a v jeho práci, žije a svieti ako nesmrteľný príklad a ideálny vzor.

Z príležitosti jeho stých narodenín zo všetkých končín sveta schádzame sa okolo jeho hrobu na martinskom cintoríne a vzdávame česť pamiatke svojho učiteľa.

F. HRUŠOVSKÝ

NÁBOŽENSKÉ POLOŽENIE NA SLOVENSKU

DR. ŠTEFAN NÁHALKA

SLOVENSKO je nateraz javiskom ťažkého duchovného zápasu. Ide o boj medzi kresťanskou duchovnosťou, ktorá celé tisícročie živila slovenského ducha hodnotami univerzálnej kultúry, a komunistickým materializmom, čo ako importovaná jedovatá bylina chce nástojčivo zapustiť korene ateistického ideového i mravného primiitvizmu aj v slovenskej zemi. Komunizmus bojuje bezohľadne všetkými prostriedkami, od hrubého násilia cez úlisné podvody až po rafinované "podporovanie" náboženstva. Obráncom kresťanských duchovných hradov, pozbaveným zbraní slobodného hovoreného i písaného slova, ako aj všetkých iných prostriedkov pre rovné duchovné zápolenie, ostáva jedine mravná sila svedkov Pravdy.

Ako vyzerá terajší stav tohto zápasu?

TERČ NENÁVISTI

Komunizmus pozná len dve svetonázorové sústavy — materializmus a idealizmus. Materializmus, vo svojej vrcholnej vývinovej fáze ako dialektický materializmus, je bojovným svetonázorom komunizmu. Je to jediný "vedecký svetonázor". V zásadnom rozpore s ním je najvyhranenejšia forma idealizmu — "náboženský svetonázor"; zvlášť jeho kresťansko-katolícka tvárnosť. Tento svetonázor je "reakčný, protivedecký, tmársky". Pokojné nažívanie týchto dvoch svetonázorov vedľa seba nie je možné. Podľa komunistickej náuky náboženstvo je ideovou nadstavbou nespravodlivých, vykorisťovateľských hospodárskych sústav, preto je odsúdené na zánik podobne ako jeho materiálna základňa, a komunista je povinný tento zánik urýchľovať. Poslaním náboženstva je podľa komunizmu pomáhať svojou morálkou trpezlivosti a svojimi sľubmi zázemského raja vykorisťovateľom v zotročovaní pracujúcich; stojí teda na stanovisku triedneho nepriateľa. Komunista nemôže byť k náboženstvu ľahostajný. Je povinný proti nemu bojovať.

Svoje teórie o náboženstve sa komunizmus usiluje aj prakticky uskutočňovať. Preto aj na Slovensku chce utvoriť takú psychózu, v ktorej by sa náboženstvo vynímalo ako škodlivý a odporný zjav, hodný všetkého opovrženia a nenávisti.

Komunisti zosmiešňujú náboženské pravdy. V bratislavskom rozhlase už od dávna namiesto nedeľňajších bohoslužieb majú na programe komunistickú prednášku alebo rozhovor, v ktorom sa usilujú namiesto "smiešnych báchoriek" vpraviť do vedomia ľudovodemokratického občianstva pokrokové pravdy materializmu. "Spoločnosť pre šírenie vedeckých a politických znalostí" publikuje vo veľkých nákladoch protináboženské brošúry, poväčšine preklady z ruštiny, usporiaduva výstavy a prednáškové kurzy, kde sa sústavne útočí proti náboženstvu. Pred prijatím na vysokú školu musia sa kandidáti vysokoškolského štúdia podrobiť rozhovoru s komunistickou komisiou, ktorá skúma hlavne to, či nie sú zaťažení náboženskými predsudkami. Náplň vyučovania na všetkých školách je dôsledne materialistická. Osvetová práca a všetok kultúrny život je povinný niesť aj toto znamienko straníckosti — bojovať proti náboženstvu.

Zámerne sa obmedzuje účasť na bohoslužbách. "Dobrovoľné" pracovné brigády sa obyčajne organizujú v nedeľu. Obmedzujú sa večerné sv. omše, na ktorých sa zúčastňuje veľa veriacich. Účastníci rozličných preškolovacích kurzov a rekreačných podnikov mávajú v nedeľu v čase bohoslužieb organizované zaneprázdnenie. Tak je tomu aj s vojakmi. Od účasti na bohoslužbách odhovárajú komunisti blahosklonne, že to predsa ani Cirkev nežiada. Cirkevné uzatváranie manželstva sa usilujú zatieniť a nahradiť slávnosťou povinného civilného sňatku.

Oficiálni predstavitelia náboženstva sa označujú za neproduktívny živel, ktorý žije z práce iných a nič za to spoločnosti nevracia. Spoločenské postavenie kňaza sa oficiálne zdegenerovalo na stupeň opovrhovaného a trpeného nepriateľa pokroku a pracujúceho ľudu.

Náboženstvo teda na celej šírke, ako svetonázor, ako životná prax i ako spoločenský zjav je predmetom komunistickej nenávisti a nepriateľských útokov. V takomto ovzduší ostávať verný náboženstvu znamená odhodlanie znášať sústavné surové posmechy a ustrkovanie, ba prípadne aj existenčné ohrozenie a väzenie. Bohu vďaka, takýto vyznávačský postoj je ešte vždy na Slovensku normálnym zjavom a nielen výnimkou.

OBETE NÁSILIA

Pravidlom komunistického protináboženského boja je: nerobiť mučeníkov, lebo to iba posilňuje náboženské presvedčenie ľudu. Podľa toho sa komunistická propaganda usiluje každý násilný zásah proti predstaviteľom náboženstva postaviť na nenáboženský základ. Usiluje sa nahovoriť a dokázať, že nejde o protináboženský boj, ale o boj proti nepriateľom ľudu, proti sprisahancom a špionom a pod. Do únavy opakujú komunisti tieto tvrdenia pri všetkých procesoch s predstaviteľmi náboženstva a v menšom okruhu aj pri všetkých zásahoch, ktorými pozbavujú náboženských činiteľov slobody. Každý človek, ktorého komunistický fanatizmus nepozbavil zdravého úsudku, ľahko prehliadne komunistickú propagandu, neverí jej a vie, prečo trpia naši biskupi, stovky kňazov a rehoľníkov; prečo sú zatváraní nábožensky výbojní laici. Ide o obete protináboženského boja, ktorý podstatne patrí do komunistickej sústavy. A ide o veľmi početný zástup našich slovenských bratov, ktorí kráčajú v mohutnom sprievode prenasledovaných pre spravodlivosť, čo poznačuje kresťanské dejiny známkou hrdinstva.

Katolícky biskupský sbor na Slovensku prináša vo svojich predstaviteľoch najväčšie obete. Páni biskupi Vojtaššák, Buzalka a Gojdič boli po divadelnom procese v januári 1951 odvlečení do Česka. Vo Valdiciach pri Českom Jičíne ich väznili približne rok. Koncom roku 1951 a počiatkom roku 1952 reorganizovali komunisti svedkov svojej krutovlády, väznice tak, že sa Leopoldov stal väznicou pre odsúdených na doživotie alebo na dlhé tresty. Pri tejto reorganizácii sa dostali do Leopoldova aj naši traja páni biskupi, aby tu z choroby a ustrkovaní tvorili obetu za mravnú obrodu Slovákov. Pomocný biskup spišský, Dr. Štefan Barnáš, a pomocný biskup prešovský, Dr. Vasil Hopko po dlhom pobyte v koncentračných táboroch boli tiež postavení pred súd a odsúdení. Barnášovi nasúdili 15 rokov väzenia, ktoré prežíva v Ilave. Pred Veľkou nocou tohto roku ho odvliekli na neznáme miesto. Hopko podľa všetkého je tiež v Ilave. Ostatní biskupi, ktorí nie sú vo väzení, sú pod dozorom komunistických komisárov.

Veľká čiastka kňazov, v niektorých diecézach až do 25%, je vo väzeniach. Len v Ilave bolo pred Veľkou nocou roku 1953 okolo 225 katolíckych kňazov. Pomerne slabá strava, ťažká fyzická robota a zlé zaobchádzanie so strany väčšiny dozorcov nivočí životy týchto ľudí, ktorí by inakšie pracovali pre dobro ľudu. Značná čiastka kňazov je ešte stále v koncentračných táboroch, hlavne v Pezinku a v Nových Zámkoch. Bez dôkazu viny a bez procesu pozbavil komunizmus slobody mnohých, predovšetkým horlivo činných kňazov a drží ich v beznádejnom položení. Mnohí kňazi, ktorí ostávajú na farách, majú zakázané vyučovať náboženstvo. Ba sú aj takí, ktorým odňali štátny súhlas ku pastoračnej práci, a preto nemôžu vykonávať nijaké verejné funkcie.

Voči rehoľníkom zasiahol komunizmus barbarsky v noci s 13. na 14. apríla 1950, kedy deportovali komunistickí žandári a milicionári pokojných rehoľníkov z ich domovov do koncentračných kláštorov. Na saleziánov siahli už prv a niektoré zbytky verbistov zlikvidovali hneď potom. Odvtedy prevláčajú týchto nevinných ľudí po rozličných táboroch ako zločincov, hoci im nikto nijakú vinu nedokázal. Len malá čiastka z nich sa rozhodla pre pastoráciu; boli to poväčšine františkáni. Rehoľní kňazi ostávajú teraz poväčšine v českých koncentračných táboroch; iba starých sústredili do Belušských Slatín. Rehoľných bratov dali na nútené práce. Rehoľný dorast je poväčšine vo vojenských pracovných táboroch, ktoré sa volajú "Pomocné technické prápory".

Bohoslovci boli po zrušení seminárov v lete 1950 v mimoriadnom termíne povolaní do vojenskej služby, a to tiež na ťažkú fyzickú robotu, do spomenutých "pomocných technických práporov". Ostávajú tam už celé tri roky, hoci vojenská služba má podľa zákona trvať iba dva roky. Je to krikľavý prípad komunistickej svojvôle.

Rehoľnice boly odvezené zo svojich domovov v lete 1950 a skoncentrované najprv na Slovensku. Keďže ale slovenskí veriaci hodne navštevovali a účinne podporovali odvlečené slovenské sestry, postaral sa režim o ich transportáciu do Česka, kde povăčšine robia ťažké práce vo fabrikách, kým sa na ich miesta na školy dostali "učitelia" po osemtýždňovom kurze, ktorí zavážia jedine svojím komunistickým fanatizmom. Na svojich miestach ostaly len sestry v niektorých nemocniciach; aspoň do času, kým si komunisti nevyškolia dostatočný počet civilných ošetrovateliek. Lež i tieto sestry sú vo veľmi ťažkom položení. Keď im totiž režim pomocou ponúkaného platu chcel rozložiť rehoľnú disciplínu, odmietly plat, a teraz ostávajú bez hmotného zaistenia. Príkoria, ktoré musia znášať pre svoje rehoľné postavenie, sú priam bez počtu.

Komunistický protináboženský boj sa veľmi citeľne dotýka aj laikov. V lete 1951 uväznili v Bratislave niekoľko vedúcich náboženských pracovníkov zpomedzi vysokoškolákov. V júni 1952 previedli nový pohon na mladých katolíkov v Bratislave pre ich náboženskú činnosť. Vyšetrovanie sa hrozne preťahuje a prevádza sa neľudskými metódami. Práve z týchto posledne uväznených sa niektoré dievčatá pri vyšetrovaní nervove zrútily a dostaly sa na choromyseľné oddelenie. Teraz čaká v Bratislave viac ako 20 ľudí na súd pre náboženskú činnosť.

MRAVNÝ NÁTLAK

Komunizmus definuje slobodu ako "uvedomenie si nevyhnutnosti". Aby sa dalo povedať, že ľudia pod komunistickou diktatúrou sú slobodní, starajú sa komunisti veľmi horlivo, aby bolo pre ľudí čo najviac nevyhnutností; jasnejšie povedané, komunistický systém je systémom donucovania a nátlaku. Overuje sa to nielen v oblasti hospodárskej, napríklad drastickým vynucovaním hospodárskych dodávok, ale aj v oblasti náboženskej.

Od jesene minulého roku začala prebiehať komunistami organizovaná akcia vystupovania z Cirkvi. Zpočiatku skúšali s touto vecou len ojedinele, a to u svojich stranníkov. Súdruh sa musel dostaviť pred preverovaciu komisiu. Začalo sa mu najprv lichotiť: "Si dobrý stranník. Konáš si svoje stranícke povinnosti. Strana však chce vedieť, či sa na teba môže vo všetkom spoľahnúť, preto sa musíme s tebou porozprávať i o tvojom presvedčení. Sme si istí, že ako komunista si za pokrok. Prijímaš výdobytky vedy." Ktože by na to neprisvedčil? Ale koleso sa točilo ďalej: "Právom predpokladáme, že ako pokrokový človek zatracuješ všelijaké zastaralé predsudky, povery a vymysleniny. Veríme, že si proti každému tmárstvu a reakcii." Ťažko sa bolo priečiť týmto pochvalným predpokladom. Potom predložila komisia súdrovi písmo, aby im svoju ideovú pokrokovosť aj písomne potvrdil. Na písme však stálo, že sa rozchádza s náboženstvom, vystupuje z Cirkvi. Ak sa súdruh zháčil, začala iná pesnička: "Uvedom si, súdruh, čo to znamená sklamať dôveru strany. Bude to mať pre teba nepríjemné následky." A tu začal nátlak a hrozby, ktorým však predsa aj mnohí členovia strany odolali. Postupom času sa robil tento nátlak aj na nekomunistov, najmä na učiteľov.

Na počiatku školského roku 1952-53 museli rodičia, ktorí chceli, aby ich deti chodili na vyučovanie náboženstva na národných a nižších stredných školách, podávať písomné žiadosti. Riaditelia škôl pritom vykonávali nátlak, aby sa čím menej detí dostalo na vyučovanie náboženstva. Pripomienky, že rodičia tak dokazujú svoju zaostalosť, reakčnosť, protivedecké smýšľanie sprevádzaly odovzdávanie žiadostí. Slúži na česť slovenským rodičom, že sa okrem výnimiek nedali v tejto veci zastrašiť.

Jednou z najhorších foriem morálneho nátlaku je donucovanie občanov, predovšetkým zpomedzi mládeže, ku spolupráci s tajnou policiou. Tento nátlak sa obyčajne uplatňuje na tých ľudí, ktorých komunistická policia upodozrieva z nejakej činnosti, čo uniká policajnej kontrole. Postihnutého obyčajne odvezú do väzenia. Pri vyšetrovaní sa mu vyhrážajú hroznými následkami jeho "protištátnej" činnosti. Terorizovanie a zastrašovanie sa však naraz prudko zvrtne: "Na všetko sa môže zabudnúť, ak nám pomôžete zlikvidovať protištátne živly, o ktorých viete." Nasleduje ponuka, aby podpísal smluvu spolupráce. Duševné rozpoloženie ľudí, ktorí takto celkom proti svojej vôli musia špicľovať, je priamo hrozné. Hodne prípadov takéhoto donucovania ku spolupráci sa vyskytuje práve v súvislosti s komunistickou snahou sledovať každý pohyb kňazov; zvlášť tých, čo sa pred zásahom policie stačili ukryť.

Sústavný mravný nátlak sa vykonáva na kňazov. Žiada sa od nich, aby aktívne pracovali za mierové hnutie komunistického razenia. Vynucujú od nich účasť na rozličných schôdzkach, členstvo vo Sväze priateľov SSSR, aktívne zapojenie sa do propagácie roľníckych družstiev a pod. Pritom sa usilujú o dezorientáciu kňazov tým, že ich celkom izolujú jednak od smerodatných diecéznych činiteľov, jednak navzájom. Je napríklad zakáznaé, aby si kňazi chodili navzájom vypomáhať v spovedaní, aby sa schádzali na odpusty. Komunisti chcú všetko v Cirkvi kontrolovať, preto sa na schôdzkach kňazov vždy zúčastňuje komunistický referent pre cirkevné záležitosti.

Keď súdili troch našich biskupov (Vojtaššáka, Buzalku, Gojdiča) v januári 1951, donucovali komunisti robotníkov i ostatné skupiny občanov, ba dokonca aj kňazov, aby posielali súdu do Bratislavy telegramy so žiadosťou prísneho potrestania biskupov. Na vysokých školách tiež prebiehala táto akcia. Keď sa vysokoškoláci ani po horlivom nadávaní komunistického rečníka na biskupov neosvedčili za odsúdenie a potrestanie súdených, nasledovala nová reč, v ktorej sa vyhrážal rečník "neuvedomelým" študentom. Potom sa hlasovalo tak, že sa musel menom zapísať ten, kto je proti rezolúcii, žiadajúcej prísne potrestanie biskupov. Aj tak ostali početní mladí uvedomelí katolíci neochvejní a neosvedčili sa za neprávosť.

ZASLEPENÍ

Obdobia prenasledovania v dejinách kresťanstva značia hrdinské kapitoly ľudských dejín. I na Slovensku je tomu tak. Prenasledovaní pre náboženstvo dokazujú obdivuhodnú mravnú silu, vzájomnú súdržnosť a obetavú lásku. Tento šľachetný sprievod na slovenskej krížovej ceste má aj svoje mravné straty. Vystúpili z neho niektorí ľudia slabšieho rozhľadu a mľandravej morálky. Postavili sa do radov divej komunistickej čeliadky, ktorá nechápe smysel a veľkosť utrpenia za vieru, a preto radšej potupuje trpiacich spolu so strojcami náboženského prenasledovania.

Ide predovšetkým o takzvaných vlasteneckých kňazov. Vo svojej zaslepenosti zneužívajú aj slovo vlasť. Podľa všetkého veľmi slabo poznajú komunistické učenie o pôvode, obsahu, poslaní a budúcnosti náboženstva. A ani najmenej nepoznajú komunistickú taktiku protináboženského boja. Stavajú sa propagandistami pre komunizmus, lebo nevidia alebo nechcú vidieť sústavné nivočenie kresťanstva: zrušenie všetkých náboženských škôl, internátov a spolkov; zlikvidovanie všetkej opravdivo náboženskej tlače; stovky nevinných vázňov a pracujúcich na nútených prácach; obmedzovanie náboženstva na kostol; postupné izolovanie kňaza, predovšetkým od mládeže; sústavnú protináboženskú propagandu všetkými propagačnými prostriedkami atď. Oslavujú náboženskú slobodu, zamieňajúc si svoju biednu osobnú slobodu a hýčkanie režimom so slobodou Cirkvi. Rozprávajú o podpore náboženstva režimom, zabúdajúc na tendenciu režimu urobiť Cirkev hmotne celkom závislou na štáte a odučiť veriacich podporovať cirkevné záujmy, aby azda raz mohol odňatím hmotnej podpory znemožniť náboženstvo čo najviac.

Patria sem aj niektorí ľudia z radov učiteľov, ktorí v náboženskom ohľade vlastne ani nemali čo stratiť, lebo už dávno skutočného náboženstva nemali. Teraz sa usilujú, aby takou vnútornou prázdnotou, akou sa vyznačujú oni, známa bola aj im sverená mládež.

Zarátať treba do počtu zaslepených aj všetkých ľudí z radov dospelých i z radov mládeže, ktorí sa ešte stále dajú klamať peknými heslami komunistickej propagandy o sociálnej spravodlivosti, o pokrokovosti komunizmu a pod.

Tieto straty treba reálne vidieť, aby sme sa neklamali ilúziami o nákazou nedotknutom Slovensku. Proti zaslepenosti by sme stavali novú zaslepenosť. Vidieť treba všetky škody, ktoré komunizmus urobil aj na poli mravno-náboženskom, aby aj tento pohľad vyznieval ako záväznosť pre slovenskú emigráciu rásť na takú kultúrnu a mravnú výšku, ktorá premôže komunizmus i ním zaslepených ľudí.

TRVALÝ SVEDOK NÁBOŽENSKÉHO ÚTLAKU

Na východnom Slovensku žije dosť hodne ľudí, ktorí sa hlásili ku gréckokatolíckej Cirkvi, sjednotenej s Rímom. Týchto veriacich po náboženskej stránke usmerňovali dvaja biskupi (Gojdič a jeho pomocný biskup Hopko), okolo 300 kňazov, asi 20 rehoľníkov-baziliánov; patrilo sem aj okolo 40 rehoľníc. Koncom apríla 1950 režim previedol násilné pripojenie gréckokatolíkov ku pravosláviu; biskupov uväznil a kňazov nútil ku zrade jednoty s Rímom; rehoľníkov i rehoľnice tiež pozbavil slobody. Len pomerne malé percento sa nátlaku poddalo. Biskupi a mnohí kňazi sú vo väzeniach; najväčšia čiastka kňazov je na nútených robotách v Česku; veriaci všemožne odporujú pravosláviu.

Toto násilie komunizmu stále trvá. Je dôkazom, že komunizmus iba hovorí o demokracii, o ľudských právach, ale v skutočnosti presadzuje bezohľadnú diktatúru aj na poli ducha.

A OZVENA?

I stručný pohľad na dnešné položenie náboženstva na Slovensku dokazuje, že naši bratia veľa trpia. Ich nádeje sú úmerné s ich utrpením. Vyrážajú do výšok ako plamene, blčiace pálčivou túžbou po slobode. Cítite, ako hľadajú pomoc. Očakávajú, že sa o nich vie, že nemožno zabudnúť na ich utrpenie. Spoliehajú sa, že bratia, ktorým sa podarilo ujsť na slobodu, prinesú aj mravnú obrodu; nový zdravý osobný životný štýl i spoločenský poriadok.

Koľko tragiky je v tých nádejách! Alebo jednako nie? Nuž, aká je a aká má byť v nás ozvena na toto utrpenie?

KRÁĽ KONCENTRÁKOV

KAROL STRMEŇ

Sestričky idú,
mlčiace krdle,
nebeskou bránou:
bránou koncentráku.

Vlečú sa ticho so slzami v hrdle,
s horiacimi mozoľami,
v biede a psote,
ubité,
shrbené,
zmorené
— po robote.

No jedna z nich, tá s tuberou,
čo v noci tajne stenáva a kvíli
a čo ju bili
najprv päsťou,
potom aj puškou a kusom tvrdej žily,
čo jej dva prsty prelomili,

ešte aj teraz, za súmraku,
nedá sa a spieva,
zajasá a spieva
tak nežne,
tak strieborne a čiste
ako to vtáča na ostnatom dróte.

Neplače,
slávi a vzdáva ti vďaku,
Ježišu, kráľu mučeníkov.
Ježišu, kráľu,
          dnes vyhostený ľudom,
Ježišu, sudca,
          dnes pred ľudovým súdom,
vďaku ti vzdáva
tá odsúdená, ubitá
sestrička s hruďou krvavou,
hrdlička popolavá,
Ježišu, kráľu!

Ježišu Písem,
          bez tlače,
Ježišu, víťaz,
          posmech novej bedače,
Ježišu bratov,
          dnes pod bratskými kvermi,
Ježišu kňazov,
          dnes od obuškov čierny,
Ježišu väzňov bez chleba,
          Chlieb spásy, kňazom požehnaný,
Ježišu tých, čo zabúdajú na teba,
          na tvoje rany,
Ježišu všetkých nás,
          tisíc ráz cez deň zneuznaný,
Ježišu vo svete
          i v uranovej bani,
Ježišu tejto mníšky, ktorá hynie,
          ešte aj z rúcha vyzliekaný,
          odstŕkaný a socaný
          raz sem, raz tam,
zmiluj sa, Ježišu kráľu,
zmiluj sa nad hriešnikmi,
zmiluj sa nad nami!

Nie, Pane, nám, nie nám,
lež svojmu menu presvätému
daj nový veniec dožinkový,
                    pravý
                    diadém slávy!

Spieva ti čiste,
verne a vrúcne,

vrúcne jak oheň večnej lampy pred oltárom,
jak oheň vlčích makov,
sestrička X., čo zápasí
s tuberou,
Ježišu Kriste,
kráľu
jej obetí a víťazného žiaľu,
o kráľu,
kráľu koncentrákov!

NAD ZLOMENÝM PEROM KAROLA SIDORA

INÍ a na inom mieste prehovorili už a ešte prehovoria o Karolovi Sidorovi ako štátnikovi, politikovi, národnom vodcovi a novinárovi. Čas, ktorý odvieva plevy a necháva len zrno, dokreslí veľkosť ľudskej, mravnej a politickej osobnosti nebohého Karola Sidora; jeho obeť a jeho význam v dejinách slovenského národa. Svojím štátno-politickým dielom radí sa medzi veľkých dejateľov Slovenska, v ktorého srdci bilo srdce jeho národa; ktorého ústami hovoril národ vyše tridsať rokov.

Ale Karol Sidor má svoje čestné miesto aj v slovenskej spisbe. Lúčime sa na tomto mieste s ním ako so slovenským spisovateľom a žialime nad predčasne zlomeným perom Študenta od Váhu, ktoré máčal do vlastného srdca a do srdca svojho umlčaného národa, aby písal ním na temné slovenské nebo ohnivé slová nádeje, odhodlanosti, viery v právo a spravodlivosť. Vypísané bolo už pero Hviezdoslava, Vajanského a Škultétyho. Ich oheň a láska prešly do pera Sidorovho. Ak Tido J. Gašpar nazval Andreja Hlinku ohňojazykom ducha slovenského, Sidora môžeme nazvať ohnivým perom toho istého ducha.

To isté nepredajné pero Sidorovo, ktoré sa kedysi blýšťalo nebojácnosťou na stranách Národných Novín, viditeľne a citeľne zapisovalo sa aj do srdca slovenskej mládeže na stránkach časopisu Vatra, ktorá sa pod Sidorovým vedením stala ohniskom obrodných úsilí literárnych a duchovných po prvej svetovej vojne; ktorá odchovala svojím duchom viacerých popredných slovenských spisovateľov. Stovky Sidorových článkov navždy poznačily nekompromisný národný a kresťanský charakter mladého slovenského pokolenia, ktoré sa po prvý raz zúčastnilo na vytváraní národných osudov v Slovenskom štáte; ktoré aj dnes doma odoláva komunistickému moru a za hranicami Slovenska nesie ďalej pochodeň slovenských nádejí, slovenských sklamaní, ale aj neoblomnej slovenskej viery v slobodu a spravodlivosť pre svoju rodnú zem pod Tatrami.

Bol to vždy ten istý, jasný, teplý, ľudský a tak typicky slovenský duch Karola Sidora, ktorého rytmus ste mohli cítiť či už v jeho prvých novelách r. 1921, či už v dráme Kysuca, 1924, alebo v Cestou po Poľsku, 1927; či už v diele, venovanom najmä americkým Slovákom Slováci v zahraničnom odboji, 1928; nech to už bolo cestopisné dielo Na Podkarpatskej Rusi, 1931, alebo najmä jeho nádherné dielo Andrej Hlinka, 1934; alebo Sedem týždňov, zápisky z ružomberskej väznice, 1935; alebo veľké dokumentárne politické dielo Slovenská politika na pôde pražského parlamentu (2 sväzky), 1943; alebo už kniha jeho diplomatických pamätí Šesť rokov pri Vatikáne, 1947.

Ako kedysi, i dnes vanie z týchto diel Sidorových živé teplo veľkého slovenského srdca; nielen politika, ale aj spisovateľa, ktorý zapojený a započúvaný do bytostných hĺbok svojho národa, vedel svojmu národu hovoriť srozumiteľne a jednoducho. Preto, lebo vždy mal mu čo povedať.

Čosi nevysloviteľne slovenského, čosi nezvážiteľného; čo sa nedá presne vysloviť; čo sa dá len cítiť a milovať; čosi, čo sa zvýrazňuje len v smrti a v odchode osobnosti nadobúda priam fyzickú realitu. Také čosi bolo v osobnosti a v duchu Karola Sidora. Boly to vzlykoty, láska, boje slovenských pokolení? Bol to hlas našich hôr a dolín? Bolo to spoločné dýchanie slovenských chalúp? Bol to zkonkretizovaný náš etnický obraz? Nazvime to už, ako chceme. Bol to nach na slovenskej krvi a čarovná pieseň škovrana nad zarosenými lúkami.

Všetkým tým poznačené bolo pero Karola Sidora.

Smrť predčasne zlomila toto skvelé literárne pero. S úctou a obdivom skláňame sa nad zlomenými jeho polovicami. Slovenskí spisovatelia, či už tí doma, ktorí svoj smútok vysloviť nemôžu, či už tí, ktorí ešte i dnes v slobodnom svete slobodne píšu, svorne nad čerstvým hrobom Karola Sidora pozdravujú jeho pero; veria, že hoci neviditeľne, ale jednako píše ďalej; nie atramentom, ale vierou. To, čo napísalo pero Sidorovo, bude sa večne trblietať ako nehasnúce hviezdy na slovenskom nebi.

Česť jeho literárnej pamiatke!

M. ŠPRINC

* * *

O dobrom štýle

Dobrý štýl nie je úzka alebo otravná alebo aristokratická vec, ako sa mnohí nazdávajú. Naopak, štýl je celkom demokratická vec, nakoľko sa dotýka spoločných vecí s tým istým čarovným prútikom. Človek, ktorý miluje nadosť všetkých ľudí, aby ich správne použil, je demokrat. Človek, ktorý miluje nadosť všetky slová, aby ich správne použil, je štylista. Štýl sa rodí, ako aj bratský pocit, prevážne a najistejšie z dotyku s obyčajnými a každodennými vecmi. Dobrý štýl zaobchádza so slovesami a príčastiami ako dobré spôsoby so stoličkami a stolmi; ľahko a správne.

G. K. CHESTERTON.

POZNÁMKY

Knižná produkcia na dnešnom Slovensku

Čo do štatistiky, knižná úroda je na Slovensku ozaj hojná. Nevychádza len rekordný počet knižných jednotiek, ale vychodia aj v rekordnom náklade. Nemáme štatisticky zachytené, koľko exemplárov kníh vyšlo v tom-ktorom roku, ale vieme, že v normálnych časoch pohybovala sa suma medzi 2–3 miliónmi exemplárov.

Keby sme mali veriť terajšej štatistike, tá zaznamenáva ozajstný prevrat. Roku 1951 vyšlo, údajne, 1442 knižných jednotiek v náklade 28 miliónov exemplárov. Jednoduchým delením dostali by sme číslicu, že každá kniha vyšla v 20.000 náklade. A to proste nie je pravda. Z iných prameňov vieme, že napríklad básnické sbierky, romány a podobné literárne druhy vychádzajú v normálnych slovenských nákladoch od 1500 do 5000 a len výnimočne vo väčších nákladoch. Slovom, štatistika a počte exemplárov je prispôsobená propagandistickým potrebám. Vidno to aj z toho, že v rozličných publikáciách a rozliční rečníci ju ináč a ináč uvádzajú.

Roku 1944 okrúhle 400 ľudí bolo možno na Slovensku označiť za spisovateľov. Po niekoľkých čistkách v Spolku slovenských spisovateľov zostalo vari 50 členov. Nevieme, koľko ľudí má dnes legitimáciu Spolku slovenských spisovateľov, ale ich počet je hlboko pod priemerom roku 1944. V posldených rokoch odmlčali sa cele alebo čiastočne; či už dobrovoľne alebo z prinútenia opustili Slovensko najpoprednejší slovenskí spisovatelia. V posledných časoch umĺkli už aj starší slovenskí komunistickí autori. Takmer všetci, ktorí s Novomeským a Clementisom literárne účinkovali. Patria dnes medzi reakčných a zakázaných spisovateľov.

Hoci sa režim pokúšal skleníkovým spôsobom vypestovať novú gardu spisovateľov a básnikov, výsledky sú veľmi slabé. O týchto "ľudových" spisovateľoch a básnikoch kritika sa často vyslovuje tak, ako o veršoch Jura Trenčianskeho Zradená zem: "Jeho verše patria medzi tie výtvory, o ktorých hovoriť i nehanebne je vyznamenaním; nemajú ony v sebe nijakú hodnotu, ktorá by im dávala predpoklad života." (Sloboda. 7. nov. 1946)

Z vlastivednej literatúry vychádza pomerne málo diel. Životopisy slovenských činiteľov, ktoré začaly tak sľubne rásť v posledných rokoch, takmer úplne prestaly vychádzať. No vychádza hodne kníh z literatúry odbornej, technickej, zdravovednej a najmä politicko-propagandistickej. Sú to poväčšmi preklady z ruštiny. Vychádza aj hodne románov z komunistickej literatúry maďarskej a nemeckej.

Veci sa majú tak, že ak by ste vynechali zo štatistiky ročne vydaných kníh ruských autorov a komunistické agitky, sotva by tam aj s úradnými príručkami ostalo nejakých 400 kníh.

K. ČULEN

* * *

Preherodesovaný Herodes

Preherodesovaný Herodes je výraz Alexandra Matušku, ktorý použil vo svoje knihe Nové Profily (Elán 1950). Sú to štúdie o Sládkovičovi, Hviezdoslavovi, Jankovi Jesenskom a Petrovi Jilemnickom. Autor v nich chce "novými očami prečítať a novými kritériami zmerať staršiu literatúru" (str. 9). Zrejmé, tie "nové oči" sú oči socialistické, komunistické. Lenže tie "nové oči" sú slepé pre všetko, čo nie je komunistické. Sládkovič, Hviezdoslav, Jesenský neboli komunistami, preto nemajú miesta v novej socialistickej spoločnosti. Ale to je priveľa aj pre Alexandra Matušku.

Priznáva sa: "Novému hodnoteniu hrozia preto v podstate dve úskalia. Na jednej strane je nebezpečenstvo zbytočnej idealizácie, že totiž preceníme hodnoty, z ktorých sa nám už nič neprihovára, z ktorých vyvialo teplé posolstvo životného rastu; na druhej strane nebezpečenstvo zbytočnej vulgarizácie, že totiž preherodesujeme Herodesa a budeme nespravodliví a príkri aj vtedy a tam, keď a kde niečoho niet preto, že to tam a vtedy nemohlo byť.” (Str. 10)

A tak sa Matuška pokúša “po vzore Sovietskeho sväzu” sprístupniť vrcholky našej staršej literatúry “najširším vrstvám”. Je to rozhodne zaujímavé sledovať tento “sprístupňovateľský proces”. Podľa tohto preverovania Sládkovič, “keď sa pokúšal viesť dialog s kolektívom, vyznievalo to zväčša monologicky ... I keď jeho dialektika bola idealistická, naučila ho vidieť dejinné vzraty a pomohla mu aspoň v perspektíve uzrieť zajtrajšok a prerásť biedu svojho času.” (Str. 23)

Hviezdoslav dostal zase takéto zatriedenie: “... jednako sa uspokojuje Kristovým korbáčom na peňazomencov. Nie je zaiste len sociálne cítiaci, zaiste revoltuje, ale nie je revolučný v dnešnom smysle, nie je sociálny revolucionár” (str. 72-73). No nemožno ho predsa vyhodiť na smetisko, lebo “tušil dialektiku historického vývinu ľudstva”, ale “ponechal rozriešenie sociálnych protív času, pretože nevidel triedne”. (Str. 77) Chudák Hviezdoslav! Ako sa treba zaň biť, aby len predsa ostal v národe.

Janko Jesenský dostal takéto perko za klobúk: “Jesenský sa dostal od osobného k národnému a politickému, ale nedospel k sociálnemu a socialistickému; zastavil sa pri politickej demokracii... nechápe ruskú revolúciu, o Leninovi súdi ako priemerný meštiak a o diktatúre so svojho hľadiska súdi, že je jednaká, či ju robia ľaví alebo praví.” (Str. 114)

Aby v knihe neboli len buržoázni básnici, Matuška pribral aj komunistu Jilemnického — Čecha, píšuceho po slovensky a vymáha mu ťarbavo a násilne nejaké to miesto v slovenskej literatúre. Za to dostal asi nakladateľ povolenie na papier.

Kniha sa hemží na mnohých miestach “preherodesovanými” vulgárnosťami. O rokoch Slovenského štátu hovorí ako o rokoch “tmy”, “keď sa slovenský meštiak stal politikom a zvieraťom” (sic!). Nepamätáme sa, že by sa bol pán Matuška štveral po štyroch za Slovenského štátu.

Celá kniha vyznieva ako prosbopis ľudovému súdu, aby mal milosrdenstvo s tými staršími básnikmi, že nemali “triedne oči”; že neboli komunistami len preto, že nežili za ľudovodemokratického režimu. Veď Hviezdoslav: “Nevedel, ale vytušil, nedovidel, ale videl” (str. 78) socializmus a jeho víťazstvo.

Ináč nemožno Matuškovi uprieť, že sa usiluje zachrániť týchto básnikov pred posmrtným povrazom. Ako neslobodný kritik dopustil sa chyby, ktorú sám chce pranierovať: preherodesoval Herodesa a hľadal niečo tam a vtedy, “keď a kde niečoho niet preto, že to tam a vtedy nemohlo byť” — komunizmus u Sládkoviča a Hviezdoslava.

M. ŠPRINC

Dr. Andrej Mráz sa priznáva

Roku 1948 Slovenská akadémia vied a umení v Bratislave vydala DEJINY SLOVENSKEJ LITERATÚRY od univ. prof. Dr. Andreja Mráza. Príde čas, že sa aj obšírnejšie budeme zapodievať s hodnotami a nehodnotami tohto diela. Nateraz si chceme povšimnúť, čo hovorí Dr. A. Mráz o slovenskej literatúre za Slovenskej republiky. Jeho súd vyznel takto: “Všetky nábehy literárne prisluhovať prechodnému poblúdeniu chápu sa ako vysúvanie na periferiu a aj v rokoch fašistického náporu naša spisba, pri všetkých svojich parciálnych váhaniach, pri bludoch jednotlivcov, celkove nezradila svoje smerovanie a neprestaly v nej ani snahy rozmnožovať získané fondy novými hodnotami.” (Str. 264)

Doplňujeme v záujme pravdy tento súd tak, že slovenská spisba za Slovenskej republiky nielen “celkove”, ale vonkoncom “nezradila svoje smerovanie”; že zažila roky svojho najkrajšieho, najmnohotvárnejšieho rozkvetu.

Zaznamenávame ako ošklivú servílnosť literárneho historika komunistickému režimu, že hovorí o “fašistickom nápore” na našu spisbu. Sám slobodne písal a prednášal na univerzite, čo sa mu páčilo. Písal aj pre Nemcov po nemecky. Chvályhodné u učeného človeka. Prečo si považoval kopnúť do Slovenskej republiky, bez ktorej by bol sotva dnes univerzitným profesorom?

Prisluhovať literárne režimu považuje Dr. Mráz za zradu. Závisí, akému režimu. Ale za čo považuje Dr. Mráz dnešnú slovenskú literatúru, ktorá nepresahuje a nesmie presahovať program komunistickej strany; literatúru (ak vôbec na ňu možno použiť tohto slova), ktorá je iba hrbou komunistických agitiek; ktorá oslintáva všetko, čo bolo krásneho, zdravého, veľkého a osobitne slovenského v predkomunistickej slovenskej literatúre?

Hneď po tých oflinkoch slovenskej literatúre za Slovenskej republiky Dr. A. Mráz priznáva sa bez hanby, keď hovorí o stave slovenskej spisby za komunistického režimu: “Všeobecne sa pociťuje, že súčasné literárne snahy sú rozbité, že produkcia nedostupuje želanú úroveň a spoločenskú zaradenosť, no vysvetľuje sa to napospol ako prechodný stav, s očakávaním víťazného rozvoja aj našej krásnej spisby v nových pomeroch.” (Str. 266)

Za Slovenskej republiky išlo teda podľa Dr. Mráza len o bludy jednotlivcov; za komunizmu ide o masový blud literárnych tvorcov. Ale Dr. Mráz to prehltne turpis lucri gratia. Tie očakávania “víťazného rozvoja” sú jednoduché lapálie. Sloboda svedomia a tvorby sú slnkom každej skutočnej literárnej produkcie. V pivniciach teroru rastú iba biedé hľuzy — dnešná literárna tvorba na Slovensku.

Chceli zvečniť svoju slávu

Po násilnom nastolení Československej republiky o ničom sa na Slovensku toľko nerečnilo a nepísalo, ako o tak zvaných výdobytkoch tak zvaného Slovenského národného povstania. Všetci, ktorí mali či už priamu alebo nepriamu účasť na tomto šialenom podniku, usilovali sa urobiť z tejto zločinnej a tragickej udalosti najslávnejšiu udalosť slovenských dejín. Aby sa táto sláva tak chytro nepominula, a aby jej lesk oslepoval aj budúce pokolenia, založili v Banskej Bystrici Ústav Slovenského národného povstania. Cieľom tohto ústavu bolo sosberať, opatrovať a spracovať všetok materiál a takýmto spôsobom zabezpečiť “Slovenskému národnému povstaniu” najčestnejšie miesto v dejinách slovenského národa.

Nevieme, ako pokročila organizácia tohto ústavu a nemáme zpráv, ako sa jeho činnosť rozvíja. Sme tej mienky, že založenie Ústavu Slovenského národného povstania bolo vecou veľmi múdrou a potrebnou. Želali by sme si, aby tento ústav naozaj jestvoval, aby shromaždil všetky letáky, brošúrky, časopisy a knihy, všetky písomnosti, štatistický a obrázkový materiál, ktorý s “povstaním” súvisí. A želali by sme si, aby sa všetok tento materiál čo najúplnejšie a v neporušenej forme zachoval. So spracovaním nemusia si robiť zamestnanci ústavu starosti. Na to je ešte dosť času a dlhší časový odstup bude veci len na osoh. Prídu ľudia, ktorým nejde o slávu, ale o pravdu, a títo budú materiál, shromaždený v Banskej Bystrici, veľmi potrebovať. Oni potom spracujú jednotlivé otázky odboja proti Slovenskej republike a postavia celý tento podnik do takého svetla, aby neutrpela historická pravda, a aby nikto, komu išlo o slávu, nebol ukrivdený.

Zatiaľ treba na Ústave Slovenského národného povstania pokojne pracovať a nechať všetko uležať.

Slovenské pohľady

Slovenské pohľady boly za niekoľko desaťročí hlavnou tribúnou slovenského kultúrneho života. I vtedy, keď Slovensko prežívalo “roky hluchoty a nemoty”, boly Slovenské pohľady vatrou, ktorá svietila do tmy. Jozef Škultéty so skromným počtom svojich spolupracovníkov zaplňoval celé čísla tohto mesačníka a každý ročník Slovenských pohľadov bol novým ohnivom vo vývinovej reťazi slovenskej vzdelanosti. Keď Slovenské pohľady po roku 1918 prevzala a vydávala Matica slovenská, pripadla tomuto časopisu úloha zodpovedného usmerňovateľa slovenského kultúrneho vývinu. V Pohľadoch stretala sa kultúrna prítomnosť Slovenska s budúcnosťou slovenskej kultúrnej tvorby. Starší spisovatelia uverejňovali tu svoje príspevky, koreniace v minulosti, a mladí tvorcovia predstavovali tu svoje plody, ako predzvesť kultúrnej budúcnosti Slovenska.

Slovenské pohľady zasahovaly do všetkých oblastí duchovnej tvorby. Popri literárnych príspevkoch uverejňovaly reprodukciu slovenského výtvarného umenia, venovaly pozornosť hudbe i divadlu a podávaly zprávy o všetkých zjavoch slovenského kultúrneho života. Takúto vážnu a zodpovednú úlohu plnily Slovenské pohľady do tých čias, kým Matica slovenská bola stánkom slovenskej vedy, literatúry a umenia. Keď sa táto národno-kultúrna ustanovizeň slovenská stala ústavom ľudovodemokratickej osvety, Slovenské pohľady staly sa orgánom komunistickej propagandy.

Celé čísla Slovenských pohľadov boly zaplnené alebo prekladmi sovietskych diel, alebo ich rozriedenými odvarkami.

V poslednom čase staly sa Slovenské pohľady orgánom tak zvanej "slovenskej sekcie sväzu československých spisovateľov". Členmi tejto "sekcie" sú spisovatelia, ktorí nemôžu slobodne písať, alebo "spisovatelia", ktorí nemajú čo povedať. Osud Slovenských pohľadov je veľmi presvedčivým dôkazom, do akého závozu dostal sa slovenský kultúrny život, pridusený balvanom československej ľudovej demokracie.

O takzvanej katolíckej moderne

Katalog je katalog a aký by to bol literárny historik, ktorý by nekatalogizoval? Či si živý a či mŕtvy, ideš do katalogu ako kvietok. K nemu ti priložia pár slov, ktoré ťa majú vystihnúť od lona matky až po hrob, a už si uložený v herbári literárnom na vädnutie a blednutie a beznádejné zmiznutie. A literárny historik si mädlí ruky, ako výstižne ťa zaregistroval podľa rodu a druhu. Lebo to je hlavné: rod a druh.

Preto máme aj takzvanú slovenskú katolícku modernu. Čo je to? Hlbina, Dilong, Javor, Haranta, Oliva, Silan, Veigl; podľa potreby aj Zborovjan, Slza a Zvonický, niekedy aj Hanus a Kútnik, inokedy aj Paľo Lipa alebo Motulko, nuž a pravda, aj Šprinc a Strmeň (budiž mlčanie nad menom ich!). Postupuje sa podľa tohto receptu: Sobrať všetky tie mená, osladiť "mysticizmom", "liturgiou", "sklonmi k žitému kresťanstvu" atď., potom poriadne potriasť a ak možno, aj pomáhať — a čo ostane živé, to je tá slovenská katolícka moderna.

Pretierame si oči a neveríme. Veď je to hotová mágia! Moderny nebolo, a je; moderny niet, a je, a čo nebolo, aj bude, lebo katalog je katalog a rod je rod. Akí sme my len naivní ľudia! Nazdávali sme sa, že medzi poéziou P. G. Hlbinu a Jána Motulku sú celé svety; neverili sme, že by bolo možné začepiť jedným vrzom Riasnickú i Juskovú; netušili sme, že Lipa a Dilong prebývajú roky pod jednou strechou. A tu to máte. Čierne je biele, biele je čierne, A je B — a všetko spolu je to katolícka moderna. Also sprach Andrej Mráz a nebol, žiaľ, prvý.

Ale prečo "moderna"? Lebo náš linnéista potrebuje čo najširší druh. A čo je širšie ako móda? Dnes tak, zajtra ináč. Slovo "moderna" je však aj mierne lichotivé. Veď kto by chcel byť nemoderný? A konečne, čo sa pýtame? Žijeme azda v "temnom" stredoveku, keď sa zvažoval každý pojem a myslelo racionálne? Aké nemoderné otázky!

Keď to už tak byť musí (a "všetko je dobre tak"), boli by sme skoro v pokušení nejakú tú katolícku modernu založiť a udržovať pri živote za každú cenu. Náš katalogista by sa potom skvel v sláve jasnozrivého proroka, ktorý na spôsob učmudenej Pýtie predpovedal, "kam speje vývoj": "Bolo to vo vzduchu", povedal by, "a ja som to, prirodzene, predvídal." A tváril by sa veľmi skromne a múdro.

No povedzme, že založíme takú "modernu" a vrhneme sa dobrovoľne do priepasti. Ostáva nám otázka: Čo si s ňou počneme? — a druhá, nie menej vážna: Ako sa v nej vyzvŕtame? Veď či tc Silan či Haranta či Zvonický a tutti quanti, jeden či druhý, všetci sa usilujeme o pravdivú poéziu: o pravdivú bez ohľadu na módu. A chceli sme, žiaľ, aj poéziu s životným dosahom, s koreňami v minulosti a s korunou v budúcnosti. Čo to má spoločného s módou? Či už aj byť živý je móda? To by vzkriesenie v Jozafáte bolo módou najmódnejšou.

Zašli sme priďaleko, ale — a toto hovoríme na útechu každému budúcemu linnéistovi — pohybujeme sa ešte vždy na svojej katolíckej pôde o to tak, ako sa teda svedčí na náš druh a rod. (Vieme, čo sa patrí.) Ale my sa nemýlime: my sa poznáme a vieme, že nie sme nijaká moderna. Keď nás teda viažu vospolok, už to len strpme a plávajme spolu ako živočíchy v Noemovom korábe, kým vody neopadnú a neukáže sa, kde bola nízkosť a kde výška, kde bahno a kde ratolesť olivová.

KAROL STRMEŇ

KNIHY

Naše generačné otázky

Štefan Polakovič. NA PRELOME DVOCH OBDOBÍ. Tlačiareň Dorrego: Buenos Aires. 1953. Strán 136. $1.50.

Historik Leopold von Ranke povedal, že politika je pokračovaním dejín. Týmto jednoduchým úsudkom sklbil minulosť s budúcnosťou. Podľa toho šírka pohľadu na minulosť a hĺbka znalosti národných dejov podmieňuje ostrosť v zrení na budúcnosť.

Univ. profesor Dr. Štefan Polakovič je jedným z tých Slovákov, čo sa usilujú najsť základné súvislosti medzi slovenskými dejinami a slovenskou politikou; medzi tým, čo v slovenskom národnom vývine bolo, čo je a čo má byť v budúcnosti. Polakovič je muž s veľkým filozofickým i historickým rozhľadom. Preto má pevné politické zameranie do budúcnosti.

Keď r. 1939 vyšla v Bratislave jeho knižka K základom slovenského štátu, nebola ona len novinkou knižného trhu, ale aj národne-politickou udalosťou. V čase, keď niektorí Slováci slabo zakotvení v celkovom vývine svojho národa, boli vyhlásením slovenskej štátnej samostatnosti akoby prekvapení, nevediac, či slovenská štátnosť vyplynula z vnútornej logiky národného vývinu alebo z vôle cudzích štátnikov, prišiel Polakovič a poukázal na konečný smysel bojov našich predošlých pokolení o slobodu. R. 1941 vyšla jeho ďalšia knižka Z Tisovho boja, r. 1943 Náš duch a roku 1944 jeho znamenitá francúzska práca L'évolution des ideées fondamentales de la politique Slovaque. Tieto politicko-filozofické práce zaisťujú mu trvalé miesto v slovenskom politickom myslení.

Polakovičova najnovšia knižka Na prelome dvoch období je v určitom smysle pokračovaním, v inom zas doplnením jeho doterajších prác. V nej autor študuje zákonitosť našej minulosti a jej logické vyústenie do Slovenského štátu terminus ad quem. Národ mu je organickým zjavom, mravnou osobnosťou, ktorá v cyklickom priebehu generácií uskutočňuje určité myšlienky a takto stvorené hodnoty prenecháva ako svoj odkaz budúcim pokoleniam. V tomto smysle autor skúma prínos a inventár hodnôt jednotlivých generácií: Bernolákovej, Štúrovej, memorandistov, Vajanského a Hlinku. Zisťuje, čo ktorá generácia priniesla do slovenského politického myslenia; kto, ako a kedy postupne formuloval myšlienky o základných národných právach: od práva na život, na národnú subzistenciu, na jazyk, na kultúru, na vlastné územie, na politickú autonómiu, na výnos z vlastnej zeme, až po právo na národnú suverenitu a štát, čo vyplynuly priam z ľudáckej náuky o národnej samobytnosti. Nič teda vo vývine osudov nášho národa nebolo náhodilé. Naopak, všetko bolo späté reťazou plynulosti generácií a stupňovanosti myšlienok a činov. Jednotlivé pokolenia striedajú sa podľa večného zákona zrodu a odumierania a v štafétovom behu prenášajú oheň národnej myšlienky a tvorby na ďalších bežcov.

Dnes autor zisťuje, že ľudácka generácia splnila svoje dejinné poslanie a ohliada sa po tých, čo sú teraz povolaní uchopiť pohodeň a preniesť na breh budúcnosti. Pritom vynára sa mu pred oči zodpovedná a veľká úloha tejto generácie, roztratenej takrečeno po celom svete: obnoviť slovenskú štátnosť. Ťažisko tejto úlohy nie je viac v ríši myslenia, špekulácie, ale v konaní. Naša generácia má byť generáciou činov. Žijúc z duchovného kapitálu minulosti, ona má oživiť štátny život národa. Je to teda úloha pragmatická, kde však pragma (skutok) nie je samo osebe cieľom, ale len mierou idey, a kde medzi ideou a skutkom je úplný vnútorný súlad.

V piatej kapitole, ktorá je z najcennejších v knižke, Polakovič zaujíma stanovisko k fatálnej alternatíve dnešného politického a sociálneho sveta: individualizmus či kolektivizmus? Jeho odpoveď je kresťanská: tertium datur! Toto tretie riešenie vidí v personalizme, ktorý, vychádzajúc z koncepcie dôstoj-

nosti ľudskej osoby, zapína túto určitými povinnosťami na spoločnosť a určitými právami na pojem rýdzeho individua. Poriadok spoločnosti môže vzniknúť jedine z rovnováhy medzi povinnosťami a právami osôb. Súhrn takto mravne, politicky a právne zakotvených osôb nedovoľuje, aby vznikly akékoľvek výkyvy či už smerom ku kolektivistickému totalizmu alebo individualistickej anarchii.

V ostatnej kapitole hovorí autor o slovenskom politickom programe, splnenie ktorého sa očakáva od tejto generácie. Treba povedať, že nikto dosiaľ v emigrácii neprehovoril na toto téma s takou kompetenciou. Autor kriticky posudzuje nedostatok disciplíny, a to práve tak u tej časti emigrácie, ktorá pevne stojí na národnej základni, ako tej, ktorá s nej zbehla.

Keď bol takto rozobral ťažkosti čo do uskutočnenia politického programu, autor prechádza v pozoruhodných jednotlivostiach na program kultúrny, hospodársky, sociálny. Do celkového tohto programu zahrňuje tiež zvýšenú starostlivosť o biologické a fyzické zveľadenie slovenského etnika, ktoré v minulosti bolo decimované pauperizačnou politikou cudzích režimov a z nej vyplývajúcou sociálnou emigráciou. So zvýšeným dôrazom nalieha na potrebu zriadenia slovenského historického ústavu, ktorý by mal v dôkladných dielach zvážiť naše národné aktívum a zdôvodniť naše snaženia po samostatnosti pred vzdelaným svetom.

Dnes, keď Slováci hovoria o samostatnosti, myslia na štát. Rozdiel je vari len v tom, le niektorí si viac uvedomujú osudovú jednotu stredoeuropského priestoru a iní menej. Jedni majú predstavu Slovenského štátu integrovaného do širšej federácie susedných alebo europských národov. Iní hovoria predbežne len o štáte, majúc na mysli suverénny štát s vlastnou zahraničnou a hospodárskou politikou, podopretý o vlastnú armádu. Autor je z tých, čo apodikticky stavia požiadavku štátnosti tout court. Pripúšťa síce, že by Slovensko mohlo tvoriť “nejakú konfederáciu”, no nepovažoval za potrebné rozviesť problematiku stredoeuropského priestoru.

Druhá vec, čo čitateľa pri všetkom uznaní pre autora musí trochu zaraziť, je ľahkosť, s akou sa prenáša ponad terajšiu situáciu. Konštrukcia obnovenej slovenskej štátnosti spočíva u neho do takej miery na kvádroch minulosti, že sa nám zdá, akoby celý jeho dômyselný výtvor sa vznášal vo vzduchu. Veď terajšia vláda komunizmu na Slovensku je vlastne ničím iným, než sústavným ničením oných kvádrov, ktoré na stavbu národnej organizácie priniesly predošlé pokolenia. Problém je teda, či sa nám bude možno vrátiť jednoducho do roku 1945, alebo bude treba začať v mnohom smere znova.

Polakovičova knižka, vzhľadom na ťažkosti, s akými sa každý mysliaci emigrant v cudzom svete stretáva, je skvelým duchovným činom. Je to odrazu bilancia i program, diagnóza neduhu i liek na dušu slovenskej emigrácie.

J. A. MIKUŠ

Óda vlasti

Rudolf Dilong. PIESEŇ LÁSKY. Román. Buenos Aires: Tlačiareň Dorrego. 1953. Str. 78. $1.50.

Autor nazýva túto malú vkusnú knižku románom, ale tak iste by ju bol mohol nazvať básňou v próze alebo jednoducho “prózou”. Máme totiž pred sebou dielo, ktoré sa svojou povahou vymyká z rámca bežnej klasifikácie a v istom smysle predstavuje nový slovenský druh. Je to v podstate lyrický transkript s dejovým prifarbením, ktoré je síce potrebné k stavbe celku, ale nehrá podstatnejšiu úlohu.

Z rozprávkového sveta detskej lásky vedie nás autor k ódam na zrelú lásku, “ktorá kvetným pyľom zasýpa srdcia všetkých” a je výsostným darom Stvoriteľa. Prichádza kapitola o Bratislave, ktorá znie chvíľu ako oslava slovenskej slobody, chvíľu ako óda na celé stvorenie. Opona sa pomaly dvíha a vidíme čoraz jasnejšie, že autorovou “milovanou” a “zbožňovanou” je vlastne jeho rodná zem: a to nie Slovensko ako určitý zemepisný celok, skôr ako krajina básnikovho srdca, prežitá celou jeho osobnosťou a premenená na jeho osobný zážitok. Hranica medzi podmetným a predmetným sa tu celkom stráca, a keby sme to chceli vyjadriť paradoxom, mohli by sme povedať, že v Piesni lásky je Slovensko Dilongom a Dilong Slovenskom. Posledná kapitola knihy patrí medzi najkrajšie stránky Dilongovej prózy. Jej sila je v trpkosti, ktorá prechádza až do kozmického žiaľu. “Zem vynašla smútok, veľký, nekonečný; jeho trvanie neodhadneme; on nie je v čase, on je v sile objatia, v sile umierania. Trp ešte, vysilejný Jób — Keď som to povedal, zvlhol mi zrak. Ostal som s tebou, Bože. Všetko si vzal; hrobom je môj život, Pane; ešte i to ti odovzdám, ešte i svoj hrob." (Str. 72) Kniha sa končí vetou, ktorá ako by bola preložená z latiny sv. Bernarda: "A ty, otčina moja, dnes katakomba apoštolov, krajina umučenia, hrob bolesti, mati usmrtená, zmŕtvychvstaneš oslávená. Žiť budeš, moja zbožňovaná!" (Str. 78)

Pieseň lásky nie je ľahkým čítaním, je to skôr dielo aristokratickej uzavretosti, ktoré predpokladá veľkú vnímavosť a sústredenosť. Budí dojem, že autor ho napísal vo vytržení, a ťažko zazlievať čitateľovi, že nie vždy bude vedieť sledovať autroa v jeho imaginácii a myšlienkovom chode. Pravda, otázka komunikatívnosti nie je totožná s otázkou hodnoty diela. To sa potvrdzuje aj v tomto prípade, lebo Pieseň lásky, čo ako uzavretá a preťažená obrazmi, vyrovná sa najkvalitnejším veciam, ktoré autor dosiaľ napísal.

K. STRMEŇ

☼

Veľká splátka na starý dlh

Mikuláš Šprinc: SVÄTÝ ANDREJ-SVORAD. Cleveland: Opátstvo sv. Andreja-Svorada. 1952. Strán 184. $2.00.

Ozdobou kresťanskej minulostti Slovenska sú postavy svätých pustovníkov Andreja-Svorada a Beňadika. Žili na Slovensku, stali sa spolupatrónmi nitrianskej katedrály a ich úcta prechádzala s pokolenia na pokolenie. V pomeroch, v akých sa utváral osud Slovenska, a ktoré maly vplyv aj na cirkevnú správu slovenského územia, kult sv. Svorada a Beňadika udržoval sa najmä v širokých vrstvách slovenského ľudu a prekvital predovšetkým v tých krajoch Slovenska, kde zachovaly sa tradície o ich živote. Starý kláštor na úpätí Zobora časom spustnul a v smutné rumovisko obrátil sa i kláštor a kostol na Skalke. Ale slovenský ľud, najvernejší strážca všetkých slovenských tradícií, neprestal putovať na tieto posvätné miesta a nezabúdal na svojich patrónov.

Keď sa zmenilo štátoprávne postavenie Slovenska, aj kult svätých pustovníkov nadobudol nové formy. Nitriansky biskup Dr. Karol Kmeťko obnovil kostol na Skalke a jeho zásluhou ožily aj múry najstaršieho slovenského kláštora na Zobore. Veľký ústav pre katolíckych vysokoškolákov v Bratislave bol pomenovaný podľa sv. Andreja-Svorada a pod názvom "Svoradov" vydával aj časopis vysokej úrovne. Slovensko po deviatich storočiach začalo splácať svoj dlh pamiatke svätých pustovníkov takým spôsobom, aký sa očakáva od kultúrneho národa. Slovenskí katolíci v Amerike vybudovali štyri kostoly, patrónmi ktorých stali sa skromní pustovníci z Nitry a zo Skalky a meno sv. Andreja-Svorada nesie aj slovenské benediktínske opátstvo v Clevelande.

A jednako akosi ťažko a pomaly splácali sme svoj dlh pamiatke týchto slovenských svätcov na poli literárnom. Okrem niekoľkých drobných príspevkov populárnu knižočku napísal o nich Dr. Jozef Buday. Vo svojich literárnych prácach o slovenskej minulosti častejšie vracal sa k nim Jozef Branecký. Dr. Juraj Hodál usilovne shromažďoval historický materiál a pripravoval veľké dielo, ktoré sa z neznámych príčin neuskutočnilo. A tak nemali sme v slovenskej literatúre diela, ktoré by bolo náležitým spôsobom predstavilo životné osudy, svätosť a úctu slovenských pustovníkov.

V posledných rokoch rozzúril sa na Slovensku bezohľadný boj, ktorého obeťou staly sa všetky kláštory a cieľom ktorého bolo vykoreniť všetky tradície kresťanskej minulosti Slovenska. Kým špinavé ruky takto siahaly na duchovné poklady Slovenska, v Clevelande budoval sa veľký kláštor slovenského benediktínskeho opátstva sv. Andreja-Svorada a dvíhaly sa múry nového nádherného kostola sv. Beňadika. V tomto čase Mikuláš Šprinc začítal sa do Maurovej legendy o svätých pustovníkoch a rozhodol sa priniesť veľkú splátku na náš kultúrny dlh vlastnou literárnou tvorbou.

Dielo "Svätý Andrej-Svorad", vydané opátstvom sv. Andreja-Svorada v Clevelande, nie je obvyklým hagiografickým životopisom. Nie je to ani suchopárna vedecká štúdia, ktorá unavuje výkladom a porovnávaním údajov rozličných prameňov. Nie je ani historickým románom s dejovou osnovou, zarámovanou do dejinného prostredia a zaťaženou množstvom historických podrobností. A nie je to ani báseň v próze, ktorá životné skutočnosti vytŕha z pozemských základov, aby ich povzniesla do neprístupnej výšky. Kniha Mikuláša Šprinca, založená na starej legende z 11. storočia, vyniká legendárnou prostotou. Je to kniha, napísaná skúseným perom literárneho tvorcu, ktorý básnickým duchom vedel preniknúť do dávnej minulosti, vedel vliať život do postáv, ktoré v jednotlivých kapitolách predstavuje, a zasadil ich osudy a činy do takého historického ovzdušia, ktoré zodpovedá dejinným skutočnostiam a je prístupné smyslom čitateľa. Mikuláš Šprinc dal jednotlivým údajom legendy živú náplň, ktorá v ničom nenarúša ich pôvodný smysel a neprekračuje ich rozsah. Tvorivé schopnosti Mikuláša Šprinca ukázaly sa v diele o sv. Andrejovi-Svoradovi práve v tom, že vedel tieto drobné zlomky historických údajov naplniť živým obsahom, pospájať ich v prirodzený celok a stvoriť z nich veľký obraz.

Sv. Andrej-Svorad a jeho učeník sv. Beňadik, predstavení na takomto veľkom obraze, nie sú len predmetom obdivu. V diele Mikuláša Šprinca žijú takým spôsobom, že sa priamo a bezprostredne prihovárajú čitateľovi a svietia príkladom svojich čností.

V posledných kapitolách oceňuje smysel a význam ich kultu, ktorý patrí k obsahu kresťanských tradícií slovenskej minulosti, ktoré je hodno opatrovať a rozvíjať na ustavičné obohacovanie slovenského života.

Popularita, čiže vonkajší úspech literárneho diela nie je vždy spoľahlivou známkou jeho vnútornej umeleckej hodnoty a literárnej ceny. Kniha Mikuláša Šprinca je v každom ohľade vzácnym prínosom do našej literárnej tvorby a úspech, ktorý u čitateľov dosiahla, je len jedným z dôkazov o jej veľkej vnútornej hodnote. Opátstvu sv. Andreja-Svorada, ktoré knihu Mikuláša Šprinca vydalo, a nakladateľstvu Obrana, ktoré jej úprave venovalo všetku starostlivosť, patrí úprimné uznanie.

Po vydaní knihy "Sv. Andrej-Svorad" mohli sme si spokojne vydýchnuť, lebo zásluhou Mikuláša Šprinca splatila slovenská literatúra veľkú čiastku starého kultúrneho dlhu, ktorý nás tlačil a znepokojoval. **F. HRUŠOVSKÝ**

Anglicky o Slovensku

Dr. Francis Hrusovsky, PH.D. THIS IS SLOVAKIA. Obrana Press, Inc.: Scranton, Pa. 1953. Strán 110. $1.00.

Historicko-politická literatúra strednej Europy často zapodieva sa Slovenskom s hľadiska cudzích kultúrnych a politických vplyvov alebo zemepisných a štátnych koncepcií. Tak vidíme Slovensko figurovať ako iniciátora panslavizmu, ako severnú hradbu dunajského priestoru v obrane proti Turkom, ako pole Reformácie, ako priestor barokovej kultúry. To sú všetko aspekty, ktoré vznikajú rekonštrukciou slovenských dejín v určitej dobe podľa stanovísk ležiacich mimo Slovenska, mimo onoho vnútorného prúdu, čo od staročí zaznačuje zreteľnú stopu slovenského života. Fraňo Sasínek vo svojom spise Slováci v Uhorsku (Turč. Sv. Martin, 1905) a Július Botto v diele Slováci. Vývin ich národného povedomia. I—II. (Turč. Sv. Martin, 1923) patria medzi prvých dejepiscov, čo sa začali zapodievať dejinami slovenského národa ako živej kolektívnej bytosti, čo sa skúmavým zrakom obzerali po slovenskej domovine a introspektívne zachytili hnutia a počiny ľudu, z ktorého vyšli. To isté úsilie o preniknutie dejov ako životných udalostí slovenského národa v priestore historicko-etnografického Slovenska vidíme u Dr. Františka Hrušovského. Tento — obrazne rečeno — nedíva sa na Slovensko s cudzích planét, ale zo Slovenska díva sa na ostatný svet. Preto u Hrušovského dejiny nie sú len hromadou skutočností, zaradených bez akejkoľvek vnútornej spojitosti do chronologického sledu. Ale je to akoby životopis onej vyššej dejinnej individuality, ktorou je slovenský národ ako mysliaca a konajúca osudová jednotka. Slováci mohli byť začlenení do širších štátnych koncepcií, kde neboli rozhodujúcim činiteľom. No vždy, a menovite v osudových chvíľach, prejavili sa ako osobitný mysliaci a konajúci subjekt. Preto Hrušovský mohol svoju stručnú biografiu slovenského národa učleniť na obdobia, ktoré v celkovom našom hsitorickom vývine majú svoje vekové zdôvodnenie.

Toto anglické dielko Hrušovského o slovenských dejinách je rekonštrukciou slovenskej národnej minulosti v jej kladnom stredoeuropskom profile. Zarovno s tokom času autor stvárňuje národné deje v ich širšej priestorovej i vekovej súvislosti. Túto takrečeno europskú atmosféru možno priam dýchať v Hrušovského knižočke. Je to naoaj svieži prínos do inventára našej historicko-politickej a historicko-kultúrnej literatúry.

J. A. MIKUŠ

Osud a víťazstvo

Miloš K. Mlynarovič. Vtáčence vo víchrici. Obraz z amerického života. Buenos Aires: Tlačiareň Dorego. Nákladom Rev. Jána J. Lacha. 1953. Str. 300. $3.00.

Vtáčence vo víchrici sú prvým románom nášho americko-slovenského barda a novelistu, Msgr. M. K. Mlynaroviča. Do rúk čitateľa dostávajú sa len po dlhej púti. Habent sua fata libelli, píše v predslove Dr. Stanislav Mečiar, redakčný upravovateľ tohto románu — a právom, lebo Vtáčence vo víchrici boly už priečinkovou tvorbou a podstúpily aj emigráciu. V tejto súvislosti treba zdôrazniť, že si taký osud nezaslúžily. Mlynarovičov román znesie všetky meradlá, ktorými posudzujeme súdobú slovenskú prózu.

Autor Vtáčeniec je predovšetkým trpezlivý človek — a to je pre prozaika dobrý znak. Celé roky venoval štúdiu ku-klux-klanizmu, ktorého činnosť tvorí pozadie jeho románu; až do podrobnosti pozná prostredie, ktoré opisuje; okrem toho vidí, neunikne mu ani jedna maličkosť, ktorá by mohla zvýrazniť alebo dokresliť niektorú z jeho epizód. Toto nie sú len čnosti realistického spisovateľa, ako sa azda mnohí mýlne nazdávame; tieto čnosti sú predpokladom každej prózy, ktorá sa nechce pohybovať v oblakoch a dnes už povestných "anjelských zemiach". Mlynarovič ide v tejto veci tak ďaleko, že by sme mu skoro vyčítali nadbytočnú dokumentáciu.

Druhou prednosťou autora je smysel pre dramatický spád. Je to vec vrodeného inštinktu a ani najväčším cvičením nemožno si ho v sebe vypestovať. Tu už ide nie o číre videnie, ale o stavebné ciele videnia. S podobnou vlastnosťou stretli sme sa u súdobých slovenských prozaikov iba v románe Kameň na kameni od P. Hrtúsa-Jurinu. Aj tam sa dejové pásmo rozvíja na viacerých súbežných hladinách s väčším-menším zvlnením a keď príde k zauzleniu, zrýchli sa spád udalostí, veci dostávajú čoraz dramatickejší ráz a vyznievajú v tvrdosť až symbolickú, vrhajúc nové svetlo na všetky predošlé udalosti.

Mlynarovičov román nemá ústrednej postavy. Je to skôr kronika prisťahovaleckých skupín, ktoré sú vystavené napospas ku-klux-klanskému zúreniu (dnes už, chválabohu, nebohému) a v spolupráci s dobrými ľuďmi usilujú sa o víťazstvo spravodlivosti. Posledné slová románu by mohly byť aj mottom k jednotlivým kapitolám: "Trpieť a milovať ... Milovať a trpieť. To je náš zemský údel, čo zvíťazí nad zlom." (298)

Vtáčence vo víchrici nebude môcť obísť mlčaním nik, kto bude písať o slovensko-americkej literárnej produkcii alebo o slovenskej tvorbe v zahraničí vôbec.

K. S.

Slovanská Bratislava

Po druhej svetovej vojne, ktorá sa skončila porážkou Nemecka, ale slovanským národom nepriniesla nijaké víťazstvo, aj na Slovensku ujal sa zvyk hovoriť mnoho o slovanstve. Bola to číra propaganda, ktorá mala oživiť staré slovanské tradície, aby tým ľahšie zakryla skutočné zámery sovietskeho imperializmu a pravú tvár komunistickej ľudovej demokracie. Pod vplyvom tejto propagandy dostal názov aj Sborník príspevkov k dejinám hlavného mesta Bratislavy, ktorý r. 1948 vydal Ústredný národný výbor v Bratislave.

Treba zdôrazniť, že sborník Slovanská Bratislava nie je sborníkom propagačných príspevkov a neslúži cieľom, ktoré chcel tomuto dielu v úvode určiť Dr. Ján Lehký. V sborníku je pätnásť štúdií od rozličných autorov, ktorí sa usilovali zistiť, ako sa v minulosti Bratislavy uplatňoval slovenský a slovanský živel od príchodu Slovanov k Dunaju až do konca 19. storočia.

Ján Eisner v krátkom článku "Archeologie o příchodu Slovanů na území dnešní Bratislavy" (str. 7-13) prichodí k záveru, že Slováci začali sa usadzovať na území a okolí dnešnej Bratislavy okolo roku 500. Dr. Ľudmila Kraskovská v príspevku "Staroslovanské pamiatky z Bratislavy" (str. 14-21) popisuje jednotlivé nálezy, ktoré svedčia o nepretržitom slovenskom osídlení tejto čiastky západného Slovenska. Zaujímavý, i keď nie vždy presvedčivý, je výklad Dr. Jána Stanislava o názvoch "Bratislava-Prešpork-Pressburg-Pozsony". (Str. 22-46) Stanislav na širokom základe dokazuje, že všetky názvy hlavného mesta Slovenska sú slovenského pôvodu, ale nesúvisia s menom tretieho Svätoplukovho syna, ako sa nazdával Daniel Rapant. RNDR. Štefan Fekete má tu cenný príspevok "Pôdorysný vývoj Bratislavy a národnostný vývoj obyvateľstva”. (Str. 47-60) Najobšírnejším a azda i najhodnotnejším príspevkom v tomto sborníku je svedomitá štúdia Jozefa Sasinka “Slovenskí reprezentanti duchovného života Bratislavy v 16. a 17. storočí”. (Str. 61-157) Autor spracoval bohatý archívny materiál a objasnil mnohé stránky cirkevných dejín a minulosti slovenského školstva v Bratislave. V tejto práci nájdeme mnoho nových zjavov a celý rad doteraz neznámych slovenských osobností, ktoré účinkovaly na cirkevnom a školskom poli v hlavnom meste Slovenska. Článok Jozefa Šáteka “Ukážky bratislavských matrík zo 17. storočia” (str. 158-185) presvedčuje o tom, že slovenské obyvateľstvo bolo v Bratislave aj v 17. storočí pomerne početné. Lingvistická štúdia Adama Prandu “Jazykové a mimojazykové motivácie narúšania českej spisovnej normy na Slovensku v 15. až 17. storočí” (str. 186-217) nie je príspevkom k dejinám Bratislavy, ale je to práca mimoriadne cenná, lebo ukazuje, ako slovenčina prenikala do českej spisovnej reči, ktorá bola na Slovensku rečou cudzou. Imrich Kotvan v článku “Bajzov román RENÉ” (str. 218-229) podáva literárno-historický rozbor tohto diela, ktoré vyšlo v r. 1783 v Bratislave. Andrej Sas v príspevku “Návšteva cára Petra Veľkého v Bratislave” (str. 230-252) venuje pozornosť najmä výstavbe bratislavského prístavu. Známy autor František Zagiba, ktorý dejinám hudby na Slovensku venoval už niekoľko hodnotných prác, v príspevku “Korešpondencia archivára Jána Batku s ruskými skladateľmi” (str. 253-267) uverejňuje niekoľko zaujímavých listov, ktoré potvrdzujú, že Bratislava bola vždy strediskom čulého hudobného života. Dr. Ján Svetoň uverejnil v sborníku prácu “Od maďarizácie k reslovakizácii Bratislavy” (str. 268-289) sleduje zmeny v národnostnom složení obyvateľstva hlavného mesta Slovenska od tých čias, ako aj Bratislavu zasiahol prúd maďarizácie. Štúdia Dariny Lehotskej “Zástoj Dr. Michala Mudroňa v kultúrno-politickom živote slovenskom” (str. 290-342), Dr. Milana Ivanku “Vendko B. Kutlík” (str. 343-353), Alojza Fialu “Činnosť akademického právnického spolku Napred” (str. 354-386) a napokon článok Dr. Jána V. Ormisa “Zo zápisiek Krištofa Chorváta” (str. 387-399) osvetľujú niektoré stránky národnostných, politických a kultúrnych dejín Bratislavy v druhej polovici 19. storočia.

Na konci sborníka je obsah jednotlivých príspevkov v slovenskej, ruskej a francúzskej reči.

DR. FR. HRUŠOVSKÝ

Čo po komunizme?

Túto otázku si položil Dr. Jozef Paučo a usiloval sa na ňu odpovedať v sérii článkov, ktoré uverejnila Jednota a ktoré potom vyšly aj v osobitnom odtlačku na 28 stranách. Dr. Paučo cítil, že treba nastoliť a treba riešiť celý rad problémov, s ktorými sa treba zaoberať nie až potom, keď bude po komunizme, ale už teraz, keď sa má proti komunizmu účinne bojovať. Autor správne zdôrazňuje, že už treba myslieť na to, ako “zahladiť všetky rany a veľké trhliny, ktoré zanechá boľševizmus v duchovnom i fyzickom živote jednotlivcov a celých národov”. (Str. 6) Náhľady, ktoré Dr. Paučo v tejto prenikavej štúdii vyslovil, možno azda doplniť, rozšíriť alebo i opraviť, ale v každom prípade treba týmto otázkam venovať pozornosť, treba ich so všetkou vážnosťou študovať a už teraz treba hľadať spôsob, ako ich riešiť. Bolo by neodpustiteľnou chybou, keby Paučova štúdia nevyvolala takú ozvenu, akú si zasluhuje. Hlboké postrehy a bystré úvahy tohto popredného slovenského novinára musia zaujať každého, kto je schopný zahľadieť sa do budúcnosti a chce v perspektíve budúcich problémov chápať úlohy dneška. Štúdia Čo po komunizme? je vzácnym príspevkom na obohatenie slovenskej politickej literatúry.

Zodpovednosť Západu

Dr. Jozef Cieker. ODGOVORNOST ZAPADU U PITANJU PODJARMLJENE EVROPE. Osoba i Duh: Madrid. 1953. Strán 46.

Autorom tejto štúdie je Dr. Jozef Cieker, bývalý diplomatický zástupca Slovenskej republiky v Zágrebe a neskoršie v hlavnom meste Španielska, známy i ako publicista. Otázka, ktorú Dr. Cieker v jedenástich kapitolách na 46 stranách rozoberá, má mimoriadnu dôležitosť s hľadiska celej Europy a jej budúcnosti. Pravda, na mnohých miestach a v rozličných súvislostiach venuje pozornosť aj Slovensku a jeho postaveniu v terajšej i budúcej Europe. Dr. Jozef Cieker spôsobom, ktorý svedčí o prenikavých znalostiach súčasnej europskej situácie, dokazuje, že západné mocnosti nesú ťarchu zodpovednosti za to, že mnohé europské štáty a národy staly sa obeťou moskovského imperializmu. Za druhej svetovej vojny maly so Sovietskym Ruskom formálne dohody i neformálne dohovory, ktoré pomohly rozšíriť vplyv sovietskeho imperializmu na celú strednú Europu. Je povinnosťou týchto mocností, aby vo vedomí svojej zodpovednosti za ujarmenie týchto národov podnikly všetko na ich oslobodenie a samostatnosť. Len obnovením slobody a neodvislosti týchto štátov a národov možno obnoviť aj porušenú rovnováhu Europy. I táto štúdia Dr. Jozefa Ciekera svedčí, že Slovenská republika mala diplomatických zástupcov, ktorí so všetkou dôstojnosťou vedeli reprezentovať Slovensko v kultúrnom svete.

⁂

Trpiaca Cirkev

KIRCHE IN NOT. Koenigstein/Ts: Ostpriestterhilfe. 1953.

I keď komunizmus ohradil svoje panstvo pred Západom plotmi z ostatného drótu, svedkovia kresťanstva stále prenikajú na Západ cez tieto ohrady a potvrdzujú, že v strednej a vo východnej Europe znášajú kresťania azda najsústavnejšie prenasledovanie v dejinách. Na Západe majú kresťania náboženskú slobodu, ale na základe organického spojenia všetkých kresťanov v Kristovom spoločenstve svätých nemôže im byť ľahostajný osud ich prenasledovaných bratav. Dôkazom tohto kresťanského spolucítenia je i tento sborník.

Ide o referáty zo sjazdu zástupcov osemnástich národov, žijúcich pod komunistickou diktatúrou. Sjazd bol v jeseni 1952. Tématikou všetkých referátov je náboženské položenie národov za Železnou oponou.

O prenasledovaní Cirkvi na Slovensku podal stručnú, ale výstižnú zprávu P. Viliam Lacko, S.J. Až na niektoré drobnosti najnovšieho dáta referát podáva verný obraz náboženského položenia na Slovensku.

V sborníku je i niekoľko teoretických štúdií od prof. de Vriesa a prof. G. A. Wattera o trhline medzi Východom a Západom, o boji komunizmu proti Cirkvi a o dialektickom materializme. Štúdie sú vecné, ale škoda, že ich nenapísali ľudia, ktorí dravosť komunizmu zažili na vlastnej koži. V záverečnej rezolúcii kongres zaprisahá všetkých bratov a sestry vo viere, aby si uvedomili svoju kresťanskú zodpovednosť za trpiace údy na tele Kristovom; predovšetkým aby organizovali útok modlitieb a obetí, lebo "naše srdce musí byť nespokojné, kým kňazi a nesčíselní veriaci, ktorí museli pre svoju vieru opustiť vlasť a otčinu, žijú v biede". Š. NÁHALKA.

⁂

Plač nad tancom

Krista Bendová. KRAJINA ŠŤASTIA. Básne. Bratislava: Slovenský spisovateľ. 1950. Strán 106.

Človek by chcel byť veľmi milosrdný, keď má písať o takejto knihe. Predovšetkým jej autorkou je žena, a slušnosť nie je neresťou ani u kritika. Z veľkého kresťanského milosrdenstva by človek takejto poétke odpustil ešte aj to, že jej poézia je len jalovou rýmovanou propagandou. To by sa dalo tiež ako-tak odpustiť, veď nik nečaká, že Krista Bendová bude obdarená vzácnym darom múdrosti a ešte menej darom hrdinstva.

No ako, ako odpustiť Jánovi Kostrovi, že tento opus vydal v počte 3.000 exemplárov? A ako, ako pochopiť, že na celom Slovensku sa nenašiel ani jeden človek, ktorý by bol — aspoň medzi riadkami — naznačil, že v Kriste Bendovej dostalo Slovensko najtáravejší typ literátky, aký sme kedy poznali?

Sama skutočnosť, že Krajina šťastia sa na terajšom Slovensku dožila len chválospevov, je žalostným komentárom k situácii v tamojších literárnych kruhoch. Autorka sa síce v jednej básni ohradzuje proti akýmsi "nekritickým kritikom", ale hneď aj volá: "Nedajte recitovať moje verše babám! / Veď také básne — nie sú pečivá"; a má pravdu, nie sú pečivom, sú niečím hroznejším. Veď len počujme jednu takú veršovačku a la Bendová: "Môj syn raz bude pionier / a moja dcéra pionierka. / Červená šatka hrdo vej / nad láskou matky, ktorá kričí, / že udrží tu večný mier" (str. 41) a tak ďalej a tak ďalej do nekonečna. Raz je autorka nahnevaná (ako napr. na to pečivo), raz kričí a kričí, raz si odpľúva na Cirkev (takto: Chváľ každý ducha Hospodina / i Ježiša, jeho syna. / Marš do roboty, sberba voľáka!), raz sentimentálne vzdychá, ale vždy je krajne hysterická. Chuderka.

K. STRMEŇ.

ZAZNAMENÁVAME

V tejto rubrike bude sborník MOST prinášať drobné zprávy o všetkých kultúrnych udalostiach, ktoré sa priamo alebo nepriamo dotýkajú Slovenska alebo majú nejakú súvislosť s životom Slovákov v iných krajinách. Chceme aspoň stručne zaregistrovať každý zjav, ktorý si s hľadiska slovenskej kultúry zasluhuje pozornosť.

"I Papi e la Grande Moravia nel secolo IX, Alla luce dei documenti della curia Romana" je názov disertačnej práce, ktorú na filozofickej fakulte štátnej univerzity v Ríme predložil P. Michal Lacko, S. J. V tejto práci sleduje styky jednotlivých pápežov, od Mikuláša I. až po Jána IX., s Veľkou Moravou, pri čom usiluje sa zistiť, čo títo pápeži vedeli o Slovákoch a aký postoj zaujali k udalostiam, ktoré sa v 9. storočí odohrávaly na Slovensku. Po náležitom rozbore jednotlivých otázok podal autor syntézu, ktorá má vysvetliť, čo bolo pohnútkou rozhodovania pápežov najmä v otázkach cirkevnej organizácie a slovanskej liturgie. Profesor Pincherle, ktorý spolu s profesorom Maverom bol referentom tejto disertácie, sa vyslovil, že práca P. Michla Lacku, S. J. má všetky vlastnosti dôkladnej odbornej štúdie. O krátky čas má táto práca vyjsť aj tlačou v sbierke Orientalia Christiana, ktorú vydáva Instituto, Pontificio Orientale v Ríme.

*

"A study of the efforts of Slovakia to secure national Independence". Pod týmto názvom sestra Mary Gabrielle Woytko, O.P. spracovala boj slovenského národa za slobodu a štátnu samostatnosť. Prácu prijalo historické oddelenie Duquesne University v Pittsburghu, kde autorka dosiahla hodnosť Master of Arts. Sestra M. Gabrielle po prehľadnom dejinnom úvode zaoberá sa jednotlivými fázami slovenského boja za slobodu, ale jadrom jej práce je vznik a vývin Slovenskej republiky. Autorka použila nielen literatúru, ktorá jej bola prístupná, ale preštudovala aj také pramene, ako je ústava Slovenskej republiky, a dokumenty, ktoré boly publikované v súvislosti s norimberským procesom. Ak jej ani tento materiál nedostačoval, hľadala spoľahlivé informácie u ľudí, ktorí boli svedkami slovenskej samostatnosti. Na základe svedomitého štúdia prišla k záveru, že "the new Republic proved to the world that it can exist as a self-sufficient unit in peace and contentment, culturally, economically, and socially." **O prezidentovi Slovenskej republiky Dr. Jozefovi Tisovi vyslovila svoju mienku takto:** "Whether it was a mistake for the Slovaks to accept the assistance and protection of Germany to achieve independence is a matter of opinion. If Doctor Tiso was guilty of treason, the same may be said of Simon Bolivar of South America, Eaman de Valera of Ireland, Mahatma Ghandi of India and a host of other patriots who fought for the liberation of their people." **Ak táto práca vyjde tlačou, okrem svojej vedeckej hodnoty bude mať veľkú cenu i ako prameň, z ktorého sa môže poučiť každý, kto chce poznať pravdu o dejinnom význame Slovenskej republiky.**

*

Verlaine, poete chretien. Etude de sa poesie religieuse. Je to francúzska téza Mikuláša Šprinca, odmenená hodnosťou Magister artium na oddelení románskych rečí na Western Reserve University, Cleveland, O. Autor sa v nej zapodieva náboženskou poéziou Paula Verlaina; študuje jej katolícke zdroje; jej inšpiráciu. Rozoberá jeho básnické dielo, vymedzuje mu spravodlivé miesto v sakrálnej poézii a sleduje bolestnú ľudskú drámu tohto prekliateho básnika, ktorý napísal zarovno najsublimnejšiu náboženskú poéziu, napájanú katolicizmom a sviatosťami. Dokazuje, že verlainovský problém je par excellence problémom náboženským a metafyzickým. Autor vylupuje z jeho diela základné náboženské pravdy a poukazuje na ústredný problém Verlaina: problém milosti a tela, večný boj anjela s diablom v ľudskom srdci. Táto francúzska štúdia Mikuláša Šprinca nachodí sa v knižnici Western Reserve University.

Slovenská hudba a spev v zahraničí

Príchod tenoristu Rudolfa Petráka do Ameriky značí bezpochyby nové obdobie v dejinách slovenskej hudby a slovenského spevu v ich zahraničnej reprezentácii. Predovšetkým už aj preto, že tenorista Rudolf Petrák sa vždy jednoznačne hlási ku svojmu národu; sebavedome a dôstojne ako slovenský umelec všade vystupuje. I keď ako člen New York City Opera Co. nemá možnosť spievať nejakú originálnu slovenskú operu, jednako skutočnosť, že je Slovák, vrhá priaznivé svetlo na jeho národ. Jeho úspechy v opere sú aj úspechmi slovenského hudobného a speváckeho umenia.

Druhou závažnou vecou je, že do programu koncertov, ktoré Rudolf Petrák usporiadúva pre anglické publikum v Amerike, nikdy nezabudne vsunúť osobitnú slovenskú časť, pozostávajúcu z umelej a ľudovej slovenskej piesne. A tak slovenskí skladatelia ako Trnavský, Moyses, Suchoň, Kardoš, Frešo a iní, ktorí by sa za daných okolností len ťažko dostali na americkú hudobnú scénu, v geniálnej interpretácii Rudolfa Petráka razia si cestu aj do anglosaského sveta. A nie je azda ďaleko deň, keď niektorý americký symfonický orchester dá na svoj program originálnu slovenskú hudobnú skladbu. Ak sa to raz stane, bude to v prvom rade zásluhou Rudolfa Petráka.

Ale sú tu aj iné kultúrne skutočnosti, ktoré by neboly mysliteľné bez Rudolfa Petráka. Je to predovšetkým hudobné slovenské nakladateľstvo Marína Records, Inc., Greenwich, Conn. Je to čosi nového v slovenskom kultúrnom živote za hranicami Slovenska. I keď sú veci iba v počiatkoch, jednako majú v sebe plný prísľub požehnaného rozvoja. Toto nakladateľstvo vydalo doteraz štyri gramofónové platne so slovenskou hudbou a spevom.

Je to predovšetkým "18 slovenských ľudových piesní", naspievaných Rudolfom Petrákom s hudobným doprovodom Marienky Michnovej, pianistky vysokých umeleckých kvalít. Marienka Michnová je americká Slovenka, ktorá sa v klavírnom umení dopracovala všeobecne uznávanej výšky.

Skvostné vydanie týchto slovenských umelých a ľudových piesní bolo skutočne slovenskou kultúrnou udalosťou. Vydanie tohto alba vyžadovalo si veľkých finančných obetí, ale je to čosi na úrovni po každej stránke a vec ozaj reprezentačná. Výber z piesní je spravený tak, že ako celok vyjadruje najcharakteristickejšie črty slovenskej národnej povahy. Anglické preklady týchto piesní na pošve alba pomôžu anglicky hovoriacemu poslucháčovi preniknúť až na dno slovenského srdca. Netreba sa osobitne šíriť o tom, že Rudolf Petrák ich tlmočí geniálne; so všetkým tým typicky slovenským, čo sa chveje ako nach na každej slovenskej piesni.

Okrem toho Marína nakladateľstvo vydalo doteraz iné tri platne, naspievané Rudolfom Petrákom. Je to Schubertova "Ave Maria" po slovensky a "Tichá noc, svätá noc" podľa nového prekladu básnika Karola Strmeňa. Ďalšie dve čísla sú "Dedinka v údolí" (prepracovaná) a "Túžba" na slová Karola Strmeňa. Kto žije dlhšie v zahraničí, vie, aká tu bola púšť v tomto ohľade. Tieto Petrákove platne sú skutočne novými prameňami, pri ktorých sa osviežilo nejedno slovenské srdce.

Poslednou novinkou nakladateľstva Marína Records je platňa, naspievaná tiež Rudolfom Petrákom "Hej, Slováci", "Kto za pravdu horí" a hymnická slovenská pieseň kostolná "O, Mária bolestivá". Tie piesne vyžiadala si denná potreba najmä amerických a kanadských Slovákov. Ide tu predovšetkým o piesne, ktoré sú zdrojom slovenského sebavedomia, slovenskej nádeje a viery. I keď sú imaním všetkých Slovákov a spievajú ich pri každej príležitosti, jednako bolo veľmi dôležité, aby ich naši ľudia počuli v správnom rytme a v správnom citovom i myšlienkovom tlmočení. I toto je nemalý klad kultúrnych činov tenoristu Rudolfa Petráka.

Vieme od majstra Petráka samého, že toot sú len počiatky. Iné veci budú nasledovať a sme presvedčení, že Rudolf Petrák vynesie nejednu perlu slovenského hudobného umenia a dá jej zažiariť svojím umením, ktoré je dnes na vrchole a od oceánu k oceánu tlmočí svetu slovenskú hudobnú kultúru.

Nemožno obísť ani štyri veľké celovečerné koncerty, ktoré usporiadal majster Petrák najmä pre amerických Slovákov v ich veľkých strediskách ako Cleveland, Milwaukee, Whiting a Newark. Treba uvážiť, že americkí Slováci po prvý raz počuli a videli veľkého operného spevá-

ka vlastnej krvi; tenoristu, ktorý ako spevák z povolania spieva na najväčších amerických javiskách; ktorý sa k nim hlási, a ktorý veľmi rád medzi nich prichádza s požehnaním veľkého svetového i slovenského hudobného a speváckeho umenia; ktorého môžu počúvať v celoamerických rádiových a televíznych vysielaniach.

Len ten, kto sa na takom koncerte slovenskej hudby zúčastnil, vie pochopiť, čo je to za mravný a kultúrny zisk, ktorý Slováci v zahraničí dostali a dostávajú Petrákovým umením.

Toto sú všetko kultúrne skutočnosti, ktoré hodno zaznamenať v záujme slovenskej kultúrnosti; ktorých dosah je veľký a ktoré na poli umenia získajú Slovákom dobré meno.

⁂

Theses on Subjects of Slovak Interest

The Congregation of Sisters of SS. Cyril & Methodius. 1934. Mother M. Emerentia Petrášek, M. A. Marywood College, Scranton, Pa.

A history of the foundation, progress and achievement of the Sisters of SS. Cyril and Methodius, the only religious Congregation of teaching Sisters established under Slovak auspices; founded in 1909 by the Rev. Matthew Jankola, under the tutelage of the Sisters, Servants of the Immaculate Heart of Mary, Scranton, Pennsylvania. It includes a background history of Slovakia and recounts the early years of Slovak immigratn life in the United States.

(The history has since been brought up to date, 1952.)

*

Father Jankola's Contribution to Catholic Education in America. 1943. Sister M. Consuela Gregorovič, M. A. Catholic University, Washington, D. C.

The contents include a biographical sketch of the Rev. Matthew Jankola with a background of political conditions in Slovakia in the early years of the 20th century; his achievements as pioneer priest, counselor and leader among Slovak immigrants; classification and analysis of his writings; a historical account of his outstanding achievement, the founding of the Slovak religious teaching Congregation of the Sisters of SS. Cyril and Methodius.

*

Educational Activities of The Sisters of SS. Cyril and Methodius. 1945. Sister M. Berchmans Teplický, M.A. Marywood College, Scranton, Pa.

A statistical survey of the work done by the Sisters of SS. Cyrli and Methodius in the parish schools under their charge in the various dioceses throughout the country.

*

Education in Slovakia. 1950. Sister M. Innocenta Angelovič, M.A. De Paul University, Chicago, Ill.

An account tracing the educational history of Slovakia with its enormous difficulties during 1000 years of foreign dominion and the remarkable achievements realized with the reorganization of Public Instruction under the Slovak Republic from 1939 to 1945.

*

The Reverend Stephen Furdek. 1952. Sister M. Leocadia Štefan, M.A. Catholic University, Washington, D. C.

An account of the cultural and educational contributions made by the Rev. Stephen Furdek to Catholic Slovak life in America. It includes a biographical sketch; a record of his activities as parish priest and founder of Catholic Slovak fraternal organizations, his efforts in the field of Catholic education; his literary and scientific works.

*

History and Accomplishments of The Society of St. Adalbert, Trnava, Slovakia. 1952. Sister M. Emma Hvozdovič, M.S. in Library Science. Marywood College, Scranton, Pennsylvania.

A historical study of the origin, establishment and early growth of the Society of St. Adalbert accomplished in a setting of struggle for national consciousness; its activities, publications and outstanding contributions to culture; its phenomenal growth and achievements in the present century.

HODNOTNÉ KNIHY PRE VAŠU KNIŽNICU

Miloš K. Mlynarovič.	**Boha hľadám.** Náboženská poézia.	$1.50
	Borba s osudom. Novely.	$1.50
	Vtáčence vo víchrici. Román.	$3.00
Štefan Polakovič.	**Na prelome dvoch období.** Štúdie.	$1.50
Rudolf Dilong.	**Bez matky.** Román.	$1.50
Jozef Branecký.	**Frater Johannes.** Historický román.	$1.00
Mikuláš Šprinc.	**Svätý Andrej-Svorad.** Románové životopisy sv. pustovníkov Slovenska.	$2.00
	Na Floride sám. Verše.	$1.00
Mikuláš Šprinc (red.)	**Nádej víťazná.** Sborník literárno-vedeckých prác slovenských spisovateľov.	$3.00
Mikuláš Šprinc (red.)	**Slovenská republika.** Vznik a vývin Slovenského štátu. Sborník štúdií.	$3.00
Konštantín Čulen.	**Po Svätoplukovi druhá naša hlava.** Životopis Dr. Jozefa Tisu.	$2.00

Anglické knihy

Leonard Deutsch.	**A Treasury of Slovak Folk Songs.** English and Slovak, with notes for piano and singing.	$5.00
P. A. Hrobak.	**New English-Slovak Dictionary.**	$4.00
P. A. Hrobak.	**Slovak Lessons.** Complete Slovak Grammar with Exercises.	$3.50
Peter P. Yurchak.	**The Slovaks.** History and Traditions.	$3.00
	Slovak Proverbs. English and Slovak.	$2.00
Ivan Kramoris.	**An Anthology of Slovak Poetry.** English and Slovak.	$2.00

Všetky tieto knihy môžete dostať v administrácii MOSTU:

MOST, 2006 Schrage Ave., Whiting, Indiana, USA.